

HISTORICKÁ MOZAIKA:

1948 až 1953 – pohled do zákulisí politických zločinů

ROMAN CÍLEK

PROKLETÍ MOCI

aneb SMUTNÉ OSUDY HRDINŮ

**Nevděk
je nejčernější zločin.**

*(Frank Grillparzer,
rakouský dramatik)*

Válka skončila a ti z bojovníků, jimž osud dopřál přežít, se dříve či o něco později vraceli domů. Navraceli se, muži i ženy ze západní a východní fronty, z bitev na zemi, ve vzduchu i na moři, z ilegálních skrýší odboje, z partyzánských lesů, z věznic, trestnic a koncentračních táborů. Vraceli se s myšlenkami na své druhy, kteří to štěstí neměli, a převážná většina z nich se vracela především s vírou, že svými činy všichni dohromady pomohli nejen porazit krutého nepřítele, ale i vybojovat lepší svět.

Čestnější. Spravedlivější. Humánnější. Prodchnutý myšlenkou, že i nesouhlasný názor toho druhého je třeba ctít.

A přece... přece již tehdy tikala časovaná nástraha blížící se totality. Ještě se skoro ani neuzavřel zápas s fašismem a už byli lidé jedné země, jednoho jazyka zase dělení na pravověrné, ziskatelé a nepřátele. Zatím, pravda, jen skrytě, v dokumentech označovaných stupněm maximální utajenosti. A je tragickou kapitolou našich dějin, že prvními z obětí byli ti, vůči nimž byl národ – tak jako tomu bylo a je dodnes leckde ve světě – povinen vděkem a úctou.

PŘÍBĚH PRVNÍ

**„PŘEMÝŠLET O VÁLCE JSEM SI NA
SAMOTKÁCH ZAKAZOVAL...“**

Čekal všelicos, ale věta, kterou se zvláštním důrazem v hlase znenadání pronesl vedle něho sedící podplukovník, mu vyrazil dech: „Majore, musím se vás zeptat, zda u sebe máte nějakou zbraň – ano nebo ne?“

„Cože...?“

„Odpovězte!“

Major Tomáš Sedláček cítil, že se mu zachvěly prsty. Bylo to absurdní. Před okamžikem pro něho dle dohody přijelo auto se šoférem, protože ve tři hodiny odpoledne se měl hlásit na dežvíčím hlavním štábu ministerstva národní obrany a mít

Tomáš Sedláček:

1) Francie – rok 1940,

*2) Anglie – o několik měsíců
později,*

*3) 1945 – Hranice
na Moravě,*

4) devadesátá léta – Toušeň

s sebou věci na zhruba týdenní služební cestu. Podobné rozkazy nejsou v armádě ničím neobvyklým. Ani to, když se dozvěděl, že se s ním na onu cestu svezde i jakýsi podplukovník ze štábu, jehož jméno mu nic neřikalo.

Nic mimo běžnou normu. A teď tohle...! Že by...?

Další podplukovníkova slova odstraňovala už sebemenší zbytek pochybností: „Uchopte se, prosím, oběma rukama za držadlo na sedadle před vámi! Musím vás prohlédat. Doufám, že se nepokusíte klást odpor, bylo by to ostatně zbytečné.“

„Jsem snad zatčen?!“

„Poslechněte příkaz! A žádné dotazy! Od téhle chvíle se budeme ptát my.“

Myšlenky, které letěly hlavou majora Tomáše Sedláčka, přerývaly, potlačovaly či naopak překotně umocňovaly jedna druhou. Minulost, dnešek – a zítřek s velkým otazníkem. Spíš tedy otazníky.

Proboha, je to možné?! – uvědomil si najednou.

Kolikátého že dnes je? Opravdu, rok 1951, jedenadvacátý únor. Den a měsíc, které měly v jeho vzpomínkách nezastupitelné a především nezapomenutelné místo. Jedenadvacátého února 1945, před šesti roky, se partyzánské skupině, k níž tehdy jako voják patřil, podařilo v Pohroní prorazit německé obklíčení a připojit se k rychle postupujícím sovětským, rumunským a československým jednotkám. Válka se v tom čase blížila ke konci a v srdcích mužů, kteří ji prožili na straně těch, co bránili čest lidstva, byla touha zúročit ztráty a bolest ve prospěch lepší podoby světa. Před pouhými šesti roky...!

Teď, v únoru 1951, bylo vše jiné a jinak. Auto, na jehož zadním sedadle byl prohlédán a v podstatě zbaven svobody, s ním mířilo k nejasnému, leč neblaze tušenému cíli, a triatřicetiletý major Tomáš Sedláček, voják, který prošel za války naší západní i východní armádou, karpatsko-dukelskou operací, Slovenským národním povstáním, partyzánskými boji i závěrečnými operacemi při osvobození republiky, věděl – musel vědět, že v těchto okamžicích nastává pro něho další a nikoli jednoduchá etapa života. Že každý pohled z rychle jedoucího vozu je nejen skoro až závidějícím ohlédnutím za všedním světem, od něhož bude brzy neprodyšně oddělen, ale i za vším, co bylo.

„KDE JE FRONTA? JAK JSME NA TOM? CO SE DĚJE?“

Takhle se ptali prvních uniformovaných Čechoslováků, se kterými se po příchodu do bojové linie setkali.

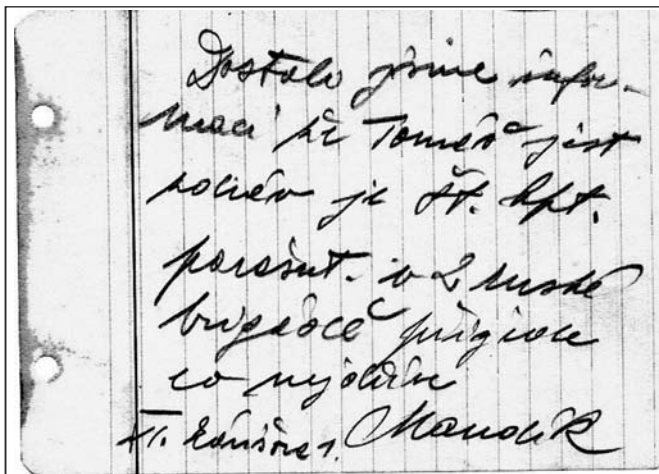
„Nic zvláštního - útočíme,“ zněla lakonická odpověď.

Ze všeho nejvíc jim tehdy, v září 1944, chyběl čas. Vpadli do horečného dění doslova rovnýma nohama a museli okamžitě velet mužstvu, se kterým se teprve seznamovali. Vše ve válečném mumraji souviselo se vším: přijeli z Anglie dobrovolně posílit naše jednotky na východní frontě o něco později, než se původně předpokládalo, zdržela je totiž invaze spojenců přes kanál La Manche do Normandie, protože v době jejich bezprostředních příprav byl vydán zákaz opouštět Britské ostrovy. A tak se stočlenná skupina československých důstojníků dostala k cíli až teď. Až těsně před velkým třeskem, až v okamžicích, kdy sovětsí i naši vojáci zahajovali rozsáhlou operaci, jejíž štábní název (karpatsko-dukelská) pronikne do povědomí jaksi ex post, leč rámcový cíl musel při pohledu na mapu pochopit i řadový dělník války. Šlo o násilné překonání Němci silně chráněných Karpat a tím o proniknutí na slovenské území.

Těžké chvíle...

Snad i proto se Tomáše Sedláčka ptáme o šest desetiletí později: - Co jste tehdy cítili, pane generále?

„Především touhu se zapojit. Mohli jsme si o způsobech realizace této operace podle vlastních dojmů a našich osobních zkušeností myslet – zejména dodatečně – cokoli, ale nepřijeli jsme, abychom povýšeně kritizovali, přijeli jsme pomáhat v boji. A skutečnost, že se tlak proti ustupujícím Němcům přibližoval k naší republice, nám dělala radost, měla pro nás maxi-

Prostřednictvím tohoto lístku se rodiče Tomáše Sedláčka v květnu 1945 po skoro pěti letech nejistoty dozvěděli, že jejich syn žije

mální pocitový význam. Byli jsme přece všichni dohromady, Čechoslováci na Západě i na Východě, spojeni jedním shodným úkolem. Bylo třeba pomoci všem odpůrcům nacistů zvítězit a porazit společného nepřítele. To až později, po únoru 1948, nás z nízkých politických důvodů začali uměle rozdělovat, vrážet mezi nás klíny.“

Představme ještě o něco důkladněji muže, který tyto věty vyslovil.

Tomáš Sedláček, podle jména české herečky Anduly Sedláčkové, jejímuž kumštu už od mládí fandil, přezdívávaný přáteli Any, dnes generálporučík v. v., nositel nejvyšších státních vyznamenání, významný činitel a před časem i předseda Československé obce legionářské – tedy organizace sdružující zahraniční vojáky, tehdy šestadvacetiletý nadporučík, odchovanec hranické akademie s dělostřeleckou specializací, a ve Velké Británii, kam se v roce 1940 po útěku z protektorátu přes Francii dostal, navíc k tomu absolvent náročného paravýcviku a přípravy k boji blízka, byl jedním z té stovky „chlapů z Anglie“, jak se jim potom u sboru občas říkalo, kteří dorazili z relativně už klidnější ostrovní říše na bouřlivé východní válčiště a neměli čas si ani vydechnout a vybalit skromná zavazadla.

- Slibovali vám, pane generále, účast na frontě, a bylo to jistě i konečným cílem vaší cesty. Ale že to půjde tak nesmírně rychle...

„Zbytečně bychom přemýšleli o tom, jestli se nám to líbí, či ne. Náš přesun vyvolala válečná nutnost, a tím bylo vše dáno. Kdybych zůstal v Anglii, zřejmě bych se s britskou dělostřeleckou jednotkou, u které jsem tehdy sloužil, zúčastnil invaze. Ale dění se vyvinulo jinak. Po osvobození Volyně se mnoho tamních Čechů hlásilo k naší východní jednotce, přidala se k ní i podstatná část slovenské takzvané rychlé divize operující na Krymu, najednou tu prostě byl nadbytek mužstva a kriticky málo důstojníků. A tak došlo prostřednictvím naší londýnské exilové vlády a jejich zmocněnců k dohodě, že někteří čs. důstojníci působilí v Anglii posílí své spolubojovníky na východní frontě. Začalo se s přesuny už v roce 1943 a cesty měly různou podobu, jedni se plavili do Murmanska, jiní mohli využít letadel. Nás to čekalo až v létě 1944. Dne 18. července jsme odjížděli lodí z Glasgowu, stál jsem na zádi, viděl mizet pevninu ve tmě, myslel jsem na to, co mě čeká – a jestli tuhle zemi, kterou jsem si pro její půvab a vlastnosti jejích obyvatel bez přehánění zamiloval, ještě někdy uvidím.“

- Že vám to vyjde až po tolika desetiletích, to vás v té nostalgické chvíli jistě ani nenapadlo.

„Vojáka ve válce živí naděje, ale ta má většinou ohraničenou podobu, málokdy uvažujete v nějakých vzdálených časových kategoriích, spíš vám přeběhne myslí, zda přežijete nejbližší týdný či měsíce: zda se třeba od tehdejšího léta dožijeme pod-

zimou a Vánoc, abych byl konkrétnější. Úvahy nad tím, co bylo a co bude, však tak jako tak musely jít stranou. Zůstávala přítomnost. Po složitém putování jsme dorazili do Černovic, kde byla v té době náhradní jednotka našeho východního sboru. Rozčlenili nás a mne – protože jsem měl za sebou ten speciální paravýcvik v Manchesteru a ještě všelijaké jiné podobné kurzy – spolu s několika dalšími přidělili k 2. samostatné paradesantní brigádě pod velením tehdejšího plukovníka Příkryla. Putovali jsme za nimi na nákladních autech a 7. září 1944 dostihli štáb brigády u polského Przemyslu. Na důkladné seznamování se situací nebyl čas. Štábní kapitán Štěrbá, šéf našeho transportu z Anglie, se stal velitelem brigádního dělostřelectva a mne udělali jeho náčelníkem štábu, což zní náramně, ale celý ten štáb se skládal ze dvou lidí. A vše se odehrávalo doslova za pochodu. Útočili jsme do podhůří Karpat.“

- Na dukelském směru?

„O něco málo východněji, zhruba po linii Przemysl-Sanok. Střídali jsme v tomto prostoru, kde se Němci bránili jako čerti, ztrátami silně zdecimovanou sovětskou jednotku. Naše brigáda měla k dispozici zhruba tři a půl tisíce mužů a světili nám v dost nepřehledné situaci úsek o šířce patnácti či šestnácti kilometrů. Žádná letecká podpora, žádná podpora těžkým dělostřelectvem. Každý oficír vám posoudí, zda to bylo snadné či ne. Navzdory tomu jsme se celkem úspěšně drali kupředu, protože většinu mužstva parabrigády tvořili na rozdíl od jiných brigád sboru mladí a odolní kluci, měli – jak já říkám – výdrž a šťavu. Ale přibývalo samozřejmě také ztrát, padli v těch dnech dokonce i někteří z mých přátel, se kterými jsem před několika dny přicestoval z Anglie. A to jsme ještě měli, jak jsme si dodatečně uvědomili, veliké štěstí, že se náš operační prostor nacházel bokem od hlavních sil sboru, jinak bychom možná dopadli jako 1. a 3. brigáda, kde byly v těch dnech i o něco později ztráty doslova strašlivé. Nechci jen popochovat, snažím se o objektivitu, ale nelze neříci, že sovětské velení v několika případech podcenilo průzkum a hnalo naše vojáky, a jistě i své, doslova na smrt. U nás to bylo trochu jiné, spoléhali jsme víc sami na sebe, ale jako parabrigáda jsme měli zase k dispozici pouze několik džípů a nákladních aut, a tak jsme se tou zhruba devadesátikilometrovou trasou hnali ke Karpatům vlastně pěšky. Okusili jsme zkrátka na vlastní kůži, jak chutná ten příslovečný pěšácký chlebiček...“

- Proč byla tato parabrigáda nasazena jako pěší?

„Snad tisíckrát jsme si tehdy položili tuhle otázku a až mnohem později, kdy už vyšly najevo události třeba kolem povstání ve Varšavě, které nechali Sověti záměrně vykrváct, jsme mnohé pochopili. Bylo skutečně zbvavené vší logiky, když se speciálně vycvičená brigáda oslabovala při pěším nasazení ve chvíli, kdy nepřítel daleko odtud, na Slovensku, bylo už v plném proudu povstání, které nutně

potřebovalo pomoc. Přitom úspěch tohoto vojenského a občanského vzepětí by zase naopak pomohl blížící se frontě, protože by rozklížil obranné pozice nepřátel. Tohle vše bylo nad slunce jasné, nicméně náš organizovaný odlet na Slovensko se přes mnohé urgencye stále odkládal. Teď už víme, že to byl politický a velmocenský záměr, jehož prosazovateli byli, jako vždy, lidské životy zcela lhostejné. Stalin a jeho rádci nikdy nepodporovali dění, které se neodvíjelo přesně podle jejich scénáře.“

- A povstání na Slovensku...?

„Mělo národní charakter, bylo připraveno a řízeno slovenskými důstojníky a vlastenci, většinou stoupcí tradic demokratického Československa, byly to události, v nichž Moskvy poslušní komunisté – na rozdíl od toho, co se nám po léta vykládalo – hráli jen dílčí roli. To vše rozhodně Stalina a jeho blízké nenaplnilo nadšením. A tak se podpora povstání prostě brzdila a čekalo se, jak se věci vyvinou. Sověti sice vysazovali na Slovensku své partyzánské organizátory, ale ti plnili především specificky politické či ryze zpravodajské úkoly zaměřené do budoucna. My museli čekat. Generál Rudolf Pernický, můj přítel, který v té době působil v Itálii na spojenecké základně v Bari, odkud byl později vysazen do protektorátu se skupinou Tungsten, mi po válce řekl, že v Bari Angličané shromažďovali zbraně a munici na pomoc Slovenskému národnímu povstání. Letecký přesun tohoto materiálu se však neuskutečnil, protože Sověti prohlásili, že Slovensko se nachází v operační oblasti Rudé armády a o zásobování povstalců v tomto prostoru se postarají sami. Ale nepostarali se. Anebo jen zcela nedostatečně.“

- Myslíte, pane generále, že s tím všichni sovětské velitelé souhlasili?

„Ne, většina z nich byli poctiví vojáci, kteří si o záludnostech politiky a politiků mysleli své. Jenomže systém, jemuž sloužili, a jiný vlastně ani neznali, od nich žádal jen slepou poslušnost. A tak v Bari nečinně zahálela část zbrojních dodávek, kterých bylo na Slovensku tak nutně třeba a jejichž nedodání se platilo krví, a my, příslušníci parabrigády cvičení především k boji v týlu nepřítel, jsme jako pěšáci v rámci karpatsko-dukelské operace pěšmo a se značnými ztrátami na lidech i materiálu zdolávali kilometry od Przemyslu k Sanoku...“

- Nakonec však dění ovlivnil tlak našich lidí a možná i intervence z jiných stran. Dostali jste se přece na Slovensko?

„Dostali, ale dost pozdě, v době, kdy už bylo o osudu povstání vojensky rozhodnuto. Posílili jsme velmi statečnou, ale teď už spíš i zoufalou obranu slovenských povstalců. To bylo vše, co se dalo udělat. Ale abych nepředbíhal. Začalo to tím, že nás po vyčerpávajících devíti dnech a devíti nocích útoku narychlo stáhli na polní letiště u Krosna. Jenže jako by se proti nám všechno spiklo, zhoršilo se počasí a plánovaný přesun se tím narušil. Snad dva týdny jsme tam zbytečně tvrdli. Uskutečnilo se několik zbytečných letů, došlo i ke katastrofám s mnoha oběťmi. Skupina, k níž jsem patřil, putovala na Slovensko nad dvakrát, poprvé jsme se 26. září dostali až nad Sliach, ale mlha nám zabránila v přistání, museli jsme se vrátit na polní letiště u Lvova, podruhé to bylo skoro stejné, ale pilot se našel, propíchl tu duchnu nad zemí a přistál na letišti Tri Duby u Banské Bystrice. Ocitl jsem se zase doma. Po bezmála pěti letech. Byl tehdy 7. říjen 1944.“

- Symbolické datum. Zhruba v téže době překročili naši vojáci na Dukle čs. hranici. Dozvídáli jste se něco o průběhu karpatsko-dukelské operace?

„Jen více či méně zmatené útržky. A jak to tak ve válce bývá, spíš se k nám někdy i dodatečně dostaly ty horší zprávy. Třeba o katastrofálním průšvihy 3. brigády sboru, která při útoku vlezla do pastí, protože v prostoru, kde nikdo neměl být, se najednou ocitla divize SS. Následoval děsný masakr, doslova jatka, padli i mnozí dobrovolníci, kteří sloužili teprve několik dnů. A zahynulo tam i několik důstojníků, se kterými jsem přišel z Anglie... Překročení hranice bylo jistě významným mezníkem, silnou

Léto 1991. Plukovník Sedláček – v říjnu 1992 povýšen na generálmajora – u památníku padlých anglických vojáků v Praze při příležitosti návštěvy prince Charlese a princezny Diany

chvilkou, jakou člověk až do smrti nevymaže z paměti. Práli jsme to těm našim klukům, vždyť jsme se s nimi tam dole, pod Karpatami, aspoň kousek svezli a to jejich pěšácké řemeslo pocítili na vlastní kůži.“

- A jak si vedla 2. samostatná parabrigáda na Slovensku?

„Nebylo to, co mohlo být. Kdyby se podařilo dopravit nás do povstání včas, organizovaně a vcelku, představovala by brigáda v dané situaci značnou údernou sílu. Takhle na poslední chvíli a po kouskách s námi jen zacpávali díry zhruba na třech směrech, kterými se tlačili Němci. Ale i tak jsme aspoň v něčem zcela určitě pomohli, nikdo z nás nebyl na Slovensku zbytečně. Organizoval jsem, jak bylo mým úkolem, dělostřelecké jednotky a doplňoval jsem je ze slovenských vojáků, protože ztrátami pod Duklou naše řady přece jen prořídly. Dopravili jsme si na Tri Duby kanony šestasedmdesátky s krátkou hlavní, minomety stovvacítky, protitankové kanony 45 milimetrů a jednu baterii protiletadlových sedmatřicítek. Všechno ve spěchu: vyložit z letadla, smontovat, krátce procvičit doplněnou obsluhu – a rovnou na frontu. Nápor Němců byl úděsný. I kdyby nás bylo desetkrát víc, všichni bychom tam měli co dělat. Takhle jsme jen létali z místa na místo a snažili jsme se zabránit nejhoršímu. A především snížit ztráty mezi slovenskými vojáky, jimž jsme kryli ústup.“

- Až do konce října čtyřiačtyřicet, kdy Slovenské národní povstání v podstatě vykrvácelo?

„Do osmadvacátého října. Výročí vzniku republiky jsme si ani nestačili připomenout, všechno se právě v těch chvílích zřítlo. Padla Banská Bystrica, zbytky vojenských celků povstalců, a my s nimi, se stahovaly od Donoval do hor, kde to pak byl v krutých zimních podmínkách doslova zápas o přežití. Hlad, mráz, nedostatečná výzbroj a výstroj, neustálé výpady německých protipartyzánských komand. Nejhorší válečná zima mého života – a totéž by vám asi řekli i ostatní, kteří tam byli. Úlevu přineslo až blížící se předjaří. Spřátelená rumunská armáda postupovala Pohroním a když se dostala na naši úroveň, sestoupili jsme z hor a přešli frontu.“

- Jedenadvacátého února 1945?

„Ano. To je to datum, které si budu z důvodů, o kterých jsme již mluvili, navždy pamatovat. Zařadili jsme se pak ještě k našemu sboru v Kežmarku, parabrigáda se doplnila a přezbrojila na pěší, ale právě když jsme zahájili přesun směrem na západ, na frontu, najednou byl konec. Konec války! Konec bolesti, ztrát, umírání kamarádů, nespravedlností – mysleli jsme si a věřili tomu, jako málokdy a máločemu v životě. Kdybychom nevěřili, jaký by to všechno předchozí mělo smysl?!“

SEN, SPOJENÝ S KONCEM BOJŮ, SE STAL PRAVDOU JEN NA KRÁTKÝ ČAS

Čas o co kratší, o to víc naplněný silnými pocity. Osmnáctého května velitel brigády plukovník Přikryl nabídl Sedláčkovi a ještě jednomu důstojníkovi džíp:

„Jeďte se, mládenci, podívat, co je s vašimi blízkými.“

A tak Tomáš Sedláček zamířil k osudovému bodu svého mládí i svých vzpomínek: do Toušeně u Prahy, kde mívali letní byt a kde vyrostl. Cítil srdce až v krku, když se k domku uprostřed zahrady blížil. Pět let nevěděl o rodině ani to nejmenší, mnohé se mohlo přihodit. Teď potkal u zadního vchodu maminku, padl jí do náručí a vyhrkl:

„Co táta a brácha?“

Všichni to přežili – otce, předválečného důstojníka, sice Němci na čas zavřeli do lágru ve Svatobořicích, ale dostal se z toho.

Tolik toho bylo k vyprávění!

Začaly všední dny. Všech lidí – i Tomáše Sedláčka. Nějaký čas působil u jedné z divízií na Slovensku, potom ho přeložili do Hranic, kde se obnovovala vojenská akademie.

„A protože,“ říká o tom, „si v papírech našli zmínku o mém anglickém paravýcviku i škole boje zblízka a tichého zabíjení, kterou jsem absolvoval, udělali mne jako štábního kapitána pro-

fesorem bojové zdatnosti. Učil jsem prostě vojáky, kam píchnout, aby tiše... a tak dále, umíte si to představit. V šestačtyřicátém mi dali majora, začalo se mi na akademii líbit, poznal jsem v Hranicích řadu vynikajících lidí... a s mnohými z nich jsem později sdílel podobné vézeňské osudy, ale přece jen mi zatím chyběla jasnější životní perspektiva.“

Přihlásil se tedy do 2. ročníku tehdejší Vysoké školy válečné, skončil v osmačtyřicátém a poslali ho do Plzně, kde mu svěřili funkci přednosty operačního oddělení 11. pěší divize. Dlouho tam nevydržel. Byla to pohraniční divize, rozložená od Rozvadova po Mariánské Lázně, ostře kádovaný útvar prvního sledu – a bylo přece po Vítězném únoru, a on byl přece bezpartijní a navíc zápaďák, jak se tehdy říkalo.

A TAK SE ZASE STĚHOVAL – DO PRAHY

„Co pro mne máte?“ zeptal se.

„Budete dočasně přednášet otázky týlu na Vysokém vojenském učilišti. Berte to... vzhledem k vaší minulosti... jako projev mimořádné důvěry. Pak se uvidí.“

„Týl...? To ale není má specializace. Já jsem přece...“

„Nevadí. Zvládnete to.“

Zvládal to s trochou sebezapření až do února 1951. Čím dál víc převládajícím pocitem byly však vtíravé otázky: Jestlipak i já přijdu na řadu? Kdy? Nespočetně jeho přátel se už ocitlo ve vězení či aspoň v internačním důstojnickém lágru na Mírově – mezi nimi i kamarád z nejméně: Rudolf Pernický.

A on stále nic!

Sledoval zprávy o vojenských procesech, bolestivě se ho dotklo odsouzení a poprava Heliodora Píky, vrtěl hlavou nad přístupem ministra národní obrany Ludvíka Svobody, který k tomu všemu jen nemůžně přihlížel, s úžasem naslouchal přímému rozhlasovému přenosu z přelíčení ve věci majora Jaroslava Nechanského a jeho společníků, znal Nechanského už z Anglie a byli potom jako spolužáci i na válečné škole. Nedomákal pochopit, jak je možné, že Jaroslav Nechanský o sobě tvrdí vědomě nepravdy a přitěžuje si jimi, sám sebe obviňuje z absurdních činů, které se... jak major Sedláček věděl... nestaly a nemohly stát. O účastnících našeho západního odboje proti nacismu se v té době už zcela otevřeně hovořilo jako o zaprodancích imperialismu, špionech a nepřátelích lidově demokratického společenského zřízení. „Byla to líheň zákeřných hadů, kterou musíme do kořene vypálit,“ vyjádřil se k tomu kádrový náměstek ministra národní obrany generál Bedřich Reicin.

Že by zrovna na mě zapomněli? – ptal se sám sebe major Sedláček.

Nezapomněli.

Jedenadvacátého února 1951 odpoledne, v den, kdy byla příležitost si v duchu připomenout, že před šesti roky, v pětačtyřicátém, prožíval šťastné okamžiky přechodu fronty „ke svým“, pro něho měl přijet služební vůz do Dělostřelecké ulice ve Střešovicích, kde tehdy bydlel.

Tatraplán přijel přesně. Ale brzy poté se stalo to, co se – jak už víme – stalo. Z Dělostřelecké nezamířili doleva na hlavní štáb v Dejvicích, ale na opačnou stranu. Odebrali mu osobní zbraň a prohledali ho. Vůz mezitím dorazil do Kapucínské ulice pod Černínským palácem a Loretou.

Vše bylo jasné.

Protože v Kapucínské ulici se nacházelo vojenské vězení. Gariák. A také pověstný „domeček“. Objekt samovazeb. A mučírna.

Člověk je veskrze problematický a těžko pochopitelný tvor. Major Tomáš Sedláček, ostřílený frontový voják, pocítil totiž v té chvíli kromě všeho jiného i cosi jako zvláštní, ve vztahu k dané realitě skoro až nesmyslný pocit úlevy.

SKOŇČIL ČAS TRÝZNIVĚ BEZMOCNÉHO ČEKÁNÍ NA TO, CO SE STANE. STALO SE!

- „Domeček“... Co od vás chtěli slyšet? Na co se ptali? Čím začali?

„S pomocí Lorety a její zvonkohry jsem se i v těch nejtěžších okamžicích snažil počítat hodiny. a tak to vím skoro přesně: devět dní a devět nocí trval můj počáteční výslech. Jedinou pauzu mi poskytli v den, kdy měli slavnostní shromáždění na počest únorových událostí. Jinak se na mně referenti jeden za druhým střídali a já pozvolna i za tou clonou únavy a bolesti začínal chápat, že upletli jakési obvinění týkající se mého nedlouhého působení u 11. pěší divize v Plzni.“

- Co konkrétně vám kladli za vinu?

„To mi tehdy nebylo příliš jasné. Hovořte o vaší trestné činnosti! řvali na mne. A já stále dokola odpovídal, že žádné své trestné činnosti si skutečně nejsem vědom, takže nemám o čem hovořit, a vymýšlet sám na sebe že si nemíním. Po čase je ty mé stereotypní odpovědi přestaly bavit, označili můj postoj za zatvrzelé zapírání a pozvali si na mne velitele ‚domečku‘ Pergla, duševně méněcenného sadistu, který se na bolesti svých obětí doslova vyžíval. V prvním patře u své kanceláře měl Pergl velký dřevěný panel, na němž byly upevněny různé druhy bejkovců, bičků, pout a podobných bohulibých zařízení, aby každý, koho přijímal do své péče, okamžitě věděl, na čem je. Takže nyní Pergl ochotně přispěchal a namontoval mne do speciálních a nesmírně trýznivých okovů. Na každou nohu mi přišrouboval těžkou, snad sedmikilovou manžetu, spojil je k sobě mohutným řetězem, jehož očkem protáhl o něco slabší řetěz, jímž byla spojena těsná pouta na rukách. Takže k jakémukoliv pohybu bylo nutné uchopit spodní řetěz do rukou a kývavě se šourat kupředu. Jako medvěd. Neuvěřitelně ospalý medvěd, protože na cele jsem si nesměl ani na vteřinu sednout, což dozorcí velmi úzkostlivě kontrolovali. Stále řvali: Chodit, chodit, chodit! A tak jsem chodil. Celý den, celou noc.“

- Pokusil jste se někdy odhadnout vzdálenost, kterou jste takto nachodil?

„Samozřejmě. Vyšlo mi, že na těch třech a půl metrech cely jsem za jednu jedinou noc urazil skoro pětadvacet kilometrů. A hodinu co hodinu mi zvonkohra z věže Lorety oznamovala: Tisíckrát pozdravujeme tebe. Později se mne někdo zeptal, jestli je pravda, že jsme jako nucení obyvatelé ‚domečku‘ tu zvonkohru po několika týdnech či měsících už doslova nenáviděli. Já za sebe mohu říci, že ne: bral jsem ji jako poselství o tom, že čas běží také mimo zdi této otřesné budovy, kde vládnou muži, kteří pod vlivem zrůdné ideologie a odlidštění pocitem své moci přestali být lidmi. Snad tedy i jako povzbudivé poselství víry a naděje.“

- Vojáka živí naděje. Takhle jste to před chvílí řekl. Ale to byla řeč o válce.

„Platí to vždy a všude. A za mimořádných okolností samozřejmě nejen pro vojáka.“

- Jakou podobu měla naděje při vašem pobytu v ‚domečku‘?

„Věřil jsem, že to přežiju a že se jednou ukáže pravda. To je vše, a není to málo. Tuhle jedinou soukromou hradbu jsem mohl postavit proti tomu, do čeho mne vyšetřovatelé svými absurdními protokoly neustále zaplétali. Podepsal jsem ty jejich výmysly ve chvíli, kdy jsem se totálním vyčerpáním z nevyspaní dostal až na dno, a to je stav, kdy je vám vše jedno a o budoucnosti a následcích vůbec nepřemýšlíte. Pak jsem vše zase odvolal a začalo to nanovo. Nekonečné měsíce v samovazbě – a já v ní prožil deset a půl měsíce - způsobí, že lidská psychika je pak už značně křehká a neurčitelná: začínají se ztrácet jemné rozdíly mezi pravdou a lží, zejména tam, kde se slovíčkařením promyšleně balancuje jaksi na hranici.“

- Mohl byste to, prosím, blíže popsat?

„Byly to takové slovní šarvátky. Přáli jste si tedy zvrát politických poměrů v republice, ano nebo ne?! dotírali na mě stále dokola. Jistě, přáli, jak bychom si něco takového mohli nepřát, připustil jsem si v duchu a podvědomě jsem přikývl. Snažil jsem se pak vysvětlit, že od přání je k činům, které by byly v rozporu se zákonem, přece jen daleko. Jím však stačilo to kývnoutí. Takže konečně přiznáváte, že jste usilovali o převrat!

upravili si po svém. Ale to ne...! namítl jsem. Přiznal jste to přece! rozkřičeli se na mne. Chvíli jsem se s nimi handrkoval, argumentovali, že usilovat a přát si znamená to samé, tvrdil jsem, že ne, ale pak jsem to dost často vzdal. Stejně to byl marný zápas. Bylo jasné, že konečné protokoly musejí mít tak jako tak podobu, jakou od vyšetřovatelů požadují jejich nadřízení, jiná alternativa se prostě nepřipouštěla. Potřebovali další zastrášovací proces proti důstojníkům a nebylo síly, která by je od toho odvrátila. My máme dost času! říkali mi.“

- Zatímco otázka vašeho času...?

„Ta se čím dál víc stávala značně problematickou, protože... i když jsem se snažil si to nepřipouštět... se nad celou věcí vznášela hrozba trestu smrti. Naplno jsem to pochopil, když jsem si po ukončení výslechů konečně přečetl obžalobu, v níž se o naší věci – jak jsem si dodatečně porovnal – hovořilo naprosto stejnými slovy jako v pozdějším rozsudku. Protistátní skupina uvnitř armády, špionáž, nepřátelská činnost, hromadění zbraní za účelem puče – to bylo zlé, moc zlé. Takhle to tedy v konečné podobě seštrikovali: pět důstojníků, kteří kdysi, v kritické době, sloužili u plzeňské divize a kuli státu i straně nebezpečné pikle. Hlavní spoluobžalovaný Josef Kučera byl tehdy mým podřízeným na operačním oddělení, Josef Černohorský a Bohuslav Tyr sloužili jako intendanti – a Jaromíra Nového, s nímž jsem měl rovněž konspirovat proti režimu, jsem osobně vůbec neznal a poprvé jsem ho spatřil vlastně až u soudu.“

- V čem měla spočívat praktická podstata vaší viny?

„Naprostá konstrukce! Josefa Kučeru znal nějaký Ženíšek, snad zpravodajec, který byl odsouzen pro špionáž, a Kučera se znal se mnou, takže to bylo možno pospojovat do řetězu a přibalit i další osoby, aby údajné spiknutí vyhlíželo důvěryhodněji. Chatrná logika s minimem důkazů, vše stálo na vynucených přiznáních a předem secvičených konfrontacích, které nás potápěly hloub a hloub. Faktografická, a tedy i právní hodnota nulová. Každé druhé slovo byla průhledná lež. Lidé z 5. oddělení hlavního štábu MNO, kteří se po pádu Bedřicha Reicina už také necítili ve své kůži a měli strach z toho, co přijde, odvedli leda bylou vyšetřovatelskou práci. Ani v nejmenším to však zřejmě nevadilo prokurátorovi JUDr. Vladimíru Dlouhému. A předseda senátu JUDr. Vladimír Podčepický... který se později, v červnu 1968, kdy fakta o padesátých letech začala vycházet najevo, oběsil v Mariánských Lázních... se také nad ničím nepozastavil a jel podle daného scénáře.“

TŘIADVACÁTÉHO ČERVNA 1952 SE KONALO HLAVNÍ PŘELÍČENÍ

Jen půl dne trvalo, pouhých pět nebo šest hodin čistého času. A hotovo...!

Z rozsudku:

„Obvinění jsou vinni, že koncem roku 1948 a v roce 1949 na Plzeňsku jako důstojníci čsl. armády přistoupili k protistátní organizaci, která připravovala protistátní puč k obnovení kapitalismu v ČSR... tedy všichni se mezi sebou a s dalšími osobami za zvláště přitěžující okolnosti spojili, aby se pokusili zničit lidově demokratické státní zřízení a společenský řád republiky... I socialistický stát v době kapitalistického obklíčení a náporu mezinárodní reakce musí mít pevnou a spolehlivou armádu... Je svatou povinností každého příslušníka armády, aby svou věrností a oddaností byl skutečně oním článkem mohutného nástroje, který se zove moderní armádou socialistického státu...“

Obviněný Tomáš Sedláček je synem bývalého rakouského a československého vyššího důstojníka, jeho nazírání je čisté buržoazní, nesrostl s naším pracujícím lidem, měl negativní postoj k lidově demokratickému zřízení...

Na trestné činy spáchané obviněnými ukládá zákon trest absolutní. Ustanovení paragrafu 29 odst. 2 trestního zákona pak soudu dovoluje, aby trest smrti přeměnil v trest na svobodě...

Všichni obvinění se odsuzují... Josef Kučera na doživotí,

Tomáš Sedláček na doživotí, Josef Černohorský na 23 roků, Bohuslav Tyr na 15 roků, Jaromír Nový na 17 roků...“

- CO JSTE VE CHVÍLÍCH, KDY JUDR. PODČEPICKÝ DOČETL ROZSUDEK, CÍTIL, PANE GENERÁLE?

„Snad přece jen úlevu, ulehčení, protože nějaký děs z pojmu doživotí jsme si nepřipouštěli, každý z nás věřil, že musí dříve či později dojít ke zvratu poměrů. Advokát mi naznačil, že odvoláním vůči výši trestu bych neuváženě riskoval krk, takže jsem rozsudek přijal. V případě Josefa Kučery se však odvolal prokurátor JUDr. Dlouhý a dal tím najevo, že požaduje provaz. Odtransportovali nás potom z Pankráče do Valdic neboli Kartouz a odtud na Mírov. A pokaždé jsme se s Kučerou dostali na jednu celu. Byl na tom psychicky velmi špatně, bál se toho odvolacího řízení, stále mu totiž vyhrožovali šibenicí, vsugeroval si, že jí zřejmě neunikne.“

- A unikl?

„Neunikl. Odvezli ho z Mírova k novému procesu, pak dopravili zase zpátky, ale oddělili od ostatních. Byli jsme zrovna na povinné vycházce a Kučera mi z okna cely jednoznačným pohybem dlaně kolem krku naznačil, jak to před odvolacím senátem JUDr. Pacáka dopadlo...“

- Takže?

„Popravili ho 14. listopadu dvaapadesátého roku.“

- Možná se zeptám trochu nevhodně, ale... proč jeho ano, a třeba vás nebo některého jiného ze spoluobžalovaných ne?

„Těžko říct, neviděli jsme jim do karet. Zřejmě tu sehrál roli Kučerův vztah k jeho už zmíněnému spolužáku z akademie Ženíškovi, jemuž kladli za vinu otevřenou spolupráci s americkou zpravodajskou službou. Třeba se Kučera při vyšetřování dozvěděl něco o tom, jak tenhle separátní proces se Ženíškem připravovali, takže Kučerovou popravou prostě mazali stopy. Možná. Ale mohlo to být i zásadně jinak.“

- Jak?

„Ještě jsem si jaksi sám pro sebe vydedukoval vlastní teorii. V době, kdy v ‚domečku‘ bitím, vázáním do řetězů a nevyspaním připravovali naši kauzu, došlo v 5. oddělení k vynucenému střídání strážů a rozpracované případy běžely už jen jaksi samospádem. Až dodatečně jsem si mohl seřadit dění do chronologické řady a leccos jsem pochopil. Reicin byl zatčen ve stejném měsíci jako já, v únoru jedenapadesát, a o něco později, zhruba v červnu, jsme určitě změny pocítili i my. Sadista Pergl kamsi zmizel a brzy se s ním některé jeho oběti setkaly v kriminálu. Jako muklové s muklem. Také poměry v ‚domečku‘ se o trochu uvolnily, ustalo samoúčelné ponižování, najednou i ke mně přišel nový referent a vyptával se na metody toho předchozího. Bylo mi to podezřelé, nevěřil jsem ani jednomu, ani druhému, všelijak jsem mezi tím kličkoval a nic podstatného neřekl. Kdežto Josef Kučera, jak mi potom prozradil ve Valdicích i na Mírově, využil příležitosti a rozbil to doslova naplno. Sepsali s ním obsáhlý protokol, kde vypověděl, co s ním vyváděli a kdo jmenovitě to dělal a od koho asi přicházely instrukce. Po čase jsem měl dokonce příležitost se s tou výpovědí seznámit – bylo to otřesné, adresné, věcné. A já si myslím, že mu právě tenhle protokol zlomil vaz. Ani ti, co přišli po Reicinových lidech, si nepřáli, aby do věci vniklo přespříliš světla. Kučeru potřebovali umlčet. A umlčeli. Navždy.“

- A vy?

„Nic výjimečného. Osudy blízke tomu, co prožili všichni ostatní, kteří byli podobně postiženi. Před chvílí byla řeč o naději. Už jsem nebyl voják, ale i tak mne naděje musela živit. V otřesných komunistických kriminálech se ta naděje u většiny z nás ztenčila na podstatu věci.“

- Co bylo tou podstatou?

„I v obtížných podmínkách si udržet rovnou páteř. A navzdory tomu přežít.“

PŘEŽÍVAL TAKTO AŽ DO KVĚTNA 1960

Do doby velké amnestie, kdy i naši vládcí museli vzít konečně na vědomí, že čas velkého tání se už nedá zastavit, v nejhorším jen zbaběle přibrzdit. A milníky toho přežívání byly Pankrác, Kartouzy, Mírov, uranové šachty na příbramském Bytízu. Devět let – to je sice o mnoho méně než doživotí, k němuž ho odsoudili, ale i tak to představuje nekonečně mnoho hodin. Dupal v nich o všem možném, jen válku si za ten rok na samotkách a i potom odháněl z myšlenek, dařovalo se mu s úspěchem se vymanit ze světa, kam ho zahnali, vracel se do dětství, na zahradu v Toušeni, kde vyrostl, vzpomínal na klukovské zážitky, na rodiče, na kamarády ze Sokola, na dívky, které tak či onak poznal.

A pak těch devět let skončilo.

Manželka ho nedlouho předtím opustila a znovu se vdala, otec zemřel, jen maminka ho čekala právě tady – v Toušeni.

V místech, spojených s ním pupeční šňůrou pocitů, v místech, kam si přál se vrátit a také se vždy vracel, a která po celou dobu války a potom kriminálů byla pevným bodem, k němuž směřovala magnetická střelka jeho myšlenek. A právě tady, na provoněné a úly s včelami oživené zahradě v Toušeni, kladu muži, kterému táhne na devadesátku, ale má vypracovanou figuru někdejšího sokolského borce, muži, který po návratu z vězení ještě vystudoval stavební průmyslovku, třicet let po první maturitě složil také druhou a v novém povolání našel své uplatnění, muži, který se dnes navzdory téměř úplné ztrátě zraku angažuje v organizacích zahraničních vojáků, bojovníků za svobodu a někdejších politických vězňů, muži, který se v říjnu 1992, kdy bylo spolu s ním povýšeno do vysokých hodností posledních osm československých generálů, vyslovil takto: „Kdyby mi někdo v době, kdy jsem chodil v ‚domečku‘ s okovy na nohou a pouty na rukou, řekl, že se dožiji dnešního dne, považoval bych ho za fantasu“ - tomuto muži kladu v Toušeni, právě v Toušeni, poslední dvojtázku.

- CO SI, PANE GENERÁLE SEDLÁČKU, PO VŠEM, CO JSTE PROŽIL, MYSLÍTE O POSLÁNÍ VOJÁKA? A VŮBEC – O ČEM TEĎ NEJČASTĚJI PŘEMÝŠLÍTE?

„Voják je obhájcem cti národa. Anebo to tak aspoň má být. A já dnes s pocitem hlubokého zadostiučnění věřím, že tomu tak u nás navždy bude... A o čem přemýšlím? O svobodě. O tom, že každý, kdo se dnešní doby dožil, by si přes všechny těžkosti a nedokonalosti naší současnosti měl uvědomovat to podstatné: že je svobodným člověkem. A že je to víc, než jsme vůbec schopni pochopit a vnímat. A že nespočetně lidem, kteří po svobodě v nacistické i komunistické diktatuře toužili a bojovali za ni, nebylo toto štěstí dopřáno, nedožili se jí.“

Nezapadlo mne tam mezi toušeňskými včelami a ani dodatečně nic, co by se k tomuto noblesnímu názoru dalo dodat.

PŘÍBĚH DRUHÝ

PŘÍSNĚ TAJNÁ AKCE „PROTIÚDER“

Nikdo nemá naději přežít!

Pověsti a fámy, které se tehdy, na rozhraní jara a léta roku 1949, šířily celami vyšetřovací vazby, měly hrozivou podobu:

„... Bude to zastrášovací monstproces podle předválečného moskevského vzoru, a se vším všudy. Pro každého z nás je už předem připraven špagát...!“

„... Rudolf Slánský, šéf KSČ, prý osobně nařídil - patnáct šibenic a ani jednomu z těch grázlů neudělit milost, i kdyby se za ně přimlouval celý svět...!“

„... Byli by blázni, kdyby nechali naživu třeba jen jednoho

jediného svědka toho, jak tenhle proces lepili dohromady, tak jakápak šance...!“

Pak se však přece jen objevilo komňhavé světléko naděje.

Tak jako se to stalo i v jiných velkých případech, podařilo se propašovat do zahraničí obžalobu i koncept předem připraveného rozsudku – a úryvky z těchto dokumentů s náležitými komentáři vysílal zahraniční rozhlas. A tak v okamžiku, kdy 30. května 1949 přivedli patnáct kandidátů smrti do soudní síně a čekalo se na příchod senátu, mohla manželka obžalovaného Jiřího Vovsa, válkou ostříleného frontového vojáka, na svého muže hlasitě vykřiknout:

„Jirko, neboj se – bude to pro tebe jen doživotí!“

A měla pravdu.

STÁLE TO ALE BYLA HRA O ŽIVOT

Nedlouho předtím kapitán československé armády Karel Sabela, další z mužů, který prošel ohněm války a před svým zatčením sloužil jako velitel tankové roty v žatecké posádce, řekl svému komplicovi Vladimíru Struskoví, posluchači filozofické fakulty Univerzity Karlovy:

„Vládo, tvou povinností je přežít! Tenhle proces s vojensko-policejní skupinou už jenom proto, že ho takhle připravili a zrovna takhle sestavili listinu obžalovaných, nemůže dopadnout dobře. To je pro ty hajzly věc politické a mocenské prestiže. Mne a asi i některé další pověsí tak jako tak, ale ty jsi z nás nejmladší, máš naději – a jednou všechno dosvědčíš.“

Stalo se.

Karel Sabela byl spolu se svými čtyřmi druhy opravdu popraven, a Vladimír Struska, odsouzený na doživotí, skutečně přežil a po jedenácti letech opustil vězení.

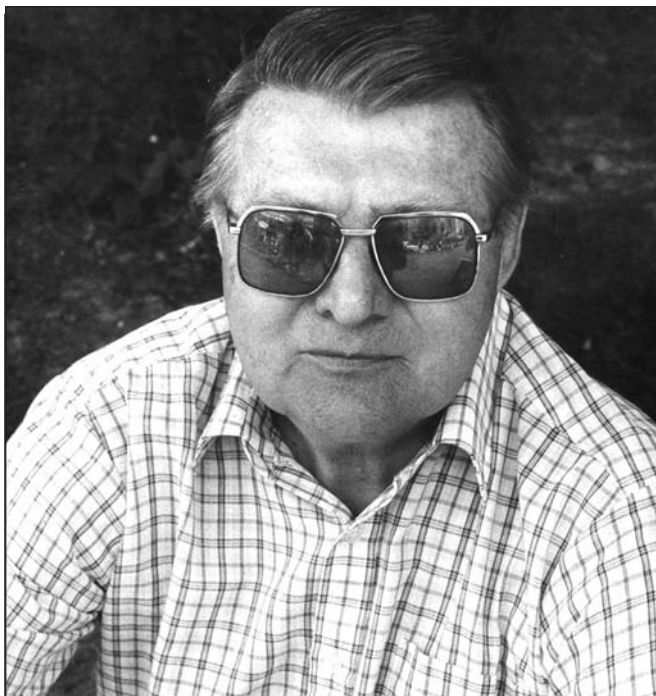
Přežil a svědčil.

Z těch patnácti přežili do druhé poloviny devadesátých let, do časů svobody, už jen tři: Vladimír Struska, František Řepa a Stanislav Körner. Tři z patnácti.

KLÍČOVÁ VĚTA OBŽALOBY, JAK JI

30. KVĚTNA 1949, V PRVNÍM DNU HLAVNÍHO PŘELÍČENÍ, PŘEDNESL STÁTNÍ PROKURÁTOR A GENERÁL JUSTICE JUDR. JAN VANĚK, SE PRO SVOU DÉLKU NEDALA PŘEČÍST JINAK NEŽ S NĚKOLIKERÝM NADECHNUTÍM. A ZNĚLA NAVZDORY SVĚMU AŽ SMĚŠNĚ OBLUDNĚMU SEŠROBOVÁNÍ FRÁZÍ VÍC NEŽ VÝHRUŽNĚ:

„Všichni obžalovaní od konce roku 1948 v Praze, v Žatci a na jiných místech (a to obvinění Sok, Krátký, Sabela, Gonic a Šlajs jako příslušníci armády, Šimák jako příslušník SNB) v intencích zrádné protistátní emigrace a zbytku domácí kapitalistické třídy a v přímém spojení s důstojníkem ofenzivního zpravodajství jisté západní velmoci utvořili, respektive spojili dvě ilegální skupiny za tím účelem, aby provedli protistátní puč, jehož datum bylo přesně dohodnuto, přičemž si obvinění vytkli za cíl s použitím vojenských jednotek zmocnit se skladiště zbraní a střeliva, obsadit kasárna a veřejné budovy v Praze, Žatci, Kralovicích a jiných městech, odstranit vládu, prezidenta republiky a jiné ústavní činitele, obsadit sekretariáty KSČ za tím účelem, aby byl zrušen stávající lidově demokratický řád republiky a nahrazen za aktivní pomoci kapitalistického západu řádem jiným, kde na místo prezidenta republiky a vlády měli být dosazeni zrádní emigranti v čele se zrádnými bývalými generály, kteří měli převzít veškerou moc ve státě, vyhlásit vojenskou diktaturu, zrušit veškeré vymoženosti lidově demokratického zřízení, zavést kapitalistický systém, zapojit ČSR do bloku Marshallových států a přerušit diplomatické styky se Sovětským svazem...“

Dr. Vladimír Struska, který zemřel v prosinci 2000 a o rok později mu byl in memoriam udělen Řád Tomáše Garrigua Masaryka: „Věděli jsme tehdy do čeho jdeme...“

JEDNA JEDINÁ VĚTA

Je v ní vše, co vyhoceně nenávidná hantýrka oné doby nabízel k použití. A ostří těchto obvinění (především zločiny velezrady a vyzvědačství – obojí podle nechvalně známého zákona číslo 231 z roku 1948) mířilo na patnáct mužů, kteří seděli na lavici obžalovaných. Na životy všech dohromady i každého zvlášť by v těch chvílích nevsadil pětník ani sebevětší hazardér.

Mezi 30. květnem a 9. červnem 1949 se rozhodovalo, zda půjdou na nedohledný počet let do vězení, či velmi brzy potupně zemřou.

Jedenáct dnů čekání.

Poslední okamžiky, kdy si aspoň občas mohli vzájemně pohlédnout do očí. Osmatřicetiletý Miloslav Jebavý, narozený v Hájích na okrese Semily, účastník zahraničního antifašistického odboje ve Francii, Anglii a severní Africe, po válce exportní úředník, bytem v Praze. Devětatřicetiletý Jiří Voves, narozený v Ledčicích na okrese Roudnice nad Labem, za války voják naší západní armády, nyní nájemce nádražní restaurace v Žatci, kde i bydlel. Osmatřicetiletý Bohuslav Hubálek, narozený ve Vysokém Mýtě, architekt, obchodník a malíř, bytem v Praze. Osmatřicetiletý Václav Šimák, narozený v Jezbořicích na okrese Pardubice, štábní strážmistr SNB, bytem v Praze. Osmadvacetiletý František Řepa, rodák ze Zbraslavi, kde i nyní bydlel, exportní úředník. Čtyřadvacetiletý Vladimír Struska, narozený v Kralovicích u Plzně, student, bytem na Zbraslavi. Pětatřicetiletý Jan Seifert, narozený v Kutné Hoře, bývalý kapitán SNB, později úředník Svazu bojovníků za svobodu, bytem na Zbraslavi. Sedmačtyřicetiletý Vilém Sok, narozený v Berouně, podplukovník československé armády, bytem v Praze. Čtyřiačtyřicetiletý ing. Jan Krátký, narozený v Mýtě v Čechách na okrese Rokycany, major československé armády a automobilový závodník, bytem v Praze. Dvaatřicetiletý Karel Sabela, narozený v Českém Těšíně, několikrát vyznamenaný příslušník našich jednotek na Západě, kapitán československé armády, bytem v Žatci. Sedmačtyřicetiletý Josef Gonic, narozený v Kyjově na Moravě, podplukovník generálního štábu československé armády, bytem v Praze. Čtyřicetiletý František Ouřada, narozený v Halzbachu na okrese Domažlice, příslušník SNB propuštěný po únoru 1948 ze služby, nyní dělník, bytem

v Žatci. Jedenáctiletý František Šlajs, narozený ve Štítově na okrese Blovice, kapitán československé armády, bytem v Kralovicích. Šestatřicetiletý Stanislav Körner, narozený ve Lhotě pod Radčem na okrese Rokycany, po únoru 1948 ze služby propuštěný příslušník SNB, před zatčením pomocný úředník, bytem v Žatci. Osmadvacetiletý Antonín Vinš, narozený v Račiněvsi na okrese Roudnice nad Labem, řídicí učitel, bytem v Kralovicích u Plzně.

PATNÁCT MUŽŮ. NESTEJNÉ STARÝCH, RŮZNÉHO PŮVODU I POVOLÁNÍ. CO JE ASI SPOJOVALO?

S odstupem mnoha desetiletí kladu tuto výchozí otázku dr. Vladimíru Struskovi, jednomu z nich.

„Budu upřímný,“ odpovídá. „Náš případ nelze na rozdíl od mnoha jiných označit za zcela vyprovokovaný či od prvního do posledního písmene falešně zkonstruovaný. Pod mnohým, co z nás vymylátili a co si sami z různých, zejména propagandistických důvodů přidali, a pod balastem slov hlavního žalobce, se skrývalo jádro pravdy: my skutečně chtěli svrhnout Gottwaldův režim. Bylo nám jasné, že se komunisté moci dobrovolně nevzdají – a že je tedy třeba se s nimi tak či onak utkat, škodit jim. Takže odpovědět na otázku, co nás spojovalo, lze snadno – byli jsme různí, ale přáli jsme si, jeden jako druhý, aby se naše země opět stala demokratickou, svobodnou, přístupnou všemu, co národ činí důstojným.“

- Dobrá, ale vaše osobní spolupráce s odbojem musela mít někde svůj věčný počátek. Jak byste ho popsal?

„Studoval jsem filozofii, měl jsem niterný vztah k dějinám i jejich odkazu, a tak jsem brzy po únorových událostech v osmačtyřicátém roce pochopil, že to, co se stalo, bylo nejen násilným pučem, ale i zpřetrháním všech vazeb k civilizovanému světu: že začíná doba temna. Dostal jsem výhodnou nabídku na zahraniční stipendium, nepopírám, že jsem o tom dost dlouho uvažoval, ale pak jsem odchod do ciziny sám pro sebe zavrhl. Říkal jsem si, že jestli mohu být někde platný, tak doma. Tady! Ještě s několika dalšími podobně smýšlejícími kamarády jsme založili jakousi vysokoškolskou ilegální skupinu a zvažovali, co dělat. Tisknout protirežimní letáky? Pomáhat ohroženým lidem...?“

- Hledali jste i další kontakty?

„V Sokole na Zbraslavi jsem se poznal s Pepíkem Schickem, který byl potom souzen v jednom z dalších procesů, a ten mne seznámil s architektem Františkem Kolmanem, kterého si jako nesmírně moudrého a vzdělaného člověka budu do smrti vážit. Podílel se předtím na odboji proti nacistům, měl vysílačku, chytli ho, odsoudili na smrt a unikl popravě jen o vlasek. A teď znovu pracoval proti tyranii. Všichni, kteří nepřejí svobodě, mají shodné rysy a podobné metody, řekl mi jednou. Navázali jsme spojení s exulantem dr. Hřebíkem, bývalým starostou Sokola, a nacházeli jsme i jiné cesty. Prostřednictvím Františka Řepy ze Zbraslavi jsem se dostal k jeho bratranci panu Jebavému, který měl zkušenosti z výzvědné práce za války v zahraničí, ale jehož role v celé naší věci – jak jsme se po listopadové revoluci v roce 1989 z dokumentů s hrůzou dozvídali – byla značně problematická a nelze vyložit, že Jebavý pracoval pro Reicinovu kontrarozvědku jako agent-provokatér. Ale ať už jsme byli pod částečnou kontrolou, či ne, leccos se nám podařilo. Dostali jsme do ciziny řadu zpráv, podařilo se nám získat i obžalobu ve vyprovokovaném případě generála Kutlvašra a poslat ji ven, aby se dala využít v pořadech zahraničního rozhlasu. Architekt Kolman pomocí číselného kódu dodával infor-

I v tragických příbězích má své místo kus štěstí. Ze studentské lásky se stalo osudové spojení na celý život. Dvanáct let čekání na muže odsouzeného na doživotí, dvanáct let ústrků, nelehkého putování po kriminálech, kde jí jednou povolili, jindy nepovolili krátkou návštěvu, dvanáct let nejistoty. V květnu 1960 se Vladimír Struska ke své ženě Emmě konečně vrátil a v červnu byla svatba (na snímku), jíž se kromě příbuzenstva zúčastnilo i dvacet Vladimírových – řečeno jeho slovy – spolumuklů.

mace jistému Američanovi, jmenoval se Naxera, se kterým se kontaktoval na sokolském sletu, a také mne přes paní Kottovou napojil na štábního strážmistra SNB Václava Šimáka, který vedl odbojovou skupinu na kriminále a dopravním oddělení. A přes Šimáka vedla moje cesta ke kontaktům s panem Hubálkem.“

- Kdy k tomu došlo?

„To bylo na podzim 1948 a při schůzce v kavárně na Václavském náměstí jsem poprvé zaslechl zatím jen zmínku o tom, že jsou ve hře snad i nějaké zbraně a že je tu možné napojení na důstojníky nejen v pražských štábních útvech, ale i v jistých posádkách, jmenovitě byla řeč – to ale až o něco později – o Žatci, Kralovicích u Plzně a Milovicích.“

- Padly už tehdy pojmy jako ozbrojený převrat či něco na způsob povstání?

„Logicky k tomu vše směřovalo. Režim čím dál brutálněji upevňoval svou moc. Pokud se mělo proti němu cokoli podniknout, bylo třeba to učinit co nejdříve. Každý další odklad riskantně snižoval naději na úspěch.“

- Promiňte, že se takhle zeptám, ale... vy jste v možnost úspěchu i za dané situace opravdu věřili? Při reálné úvaze? Museli jste přece počítat s tím, že i kdyby se vám leccos zdařilo a pozice režimu by se protikomunistickým povstáním třeba i oslabila, zcela jistě by zasáhli Sověti. Kalkulovali jste vůbec s tímto vnějším tlakem?

„Samozřejmě, že i o tom jsme uvažovali. Ještě tu sice nebyla pozdější zkušenost Maďarska, kde bylo lidové povstání rozstříleno ruskými tanky, ale chtěli jsme aspoň dokázat, že se o svou svobodu umíme taky poprat. Dějiny nás přece učí, že národ, který nedokáže tak či onak bojovat za svou svobodu, nedokáže ani svobodně žít. To je krutá pravda. Slova bohužel nemají takovou hodnotu jako prolitá lidská krev. Je skutečností, že Rusové by sem tehdy asi násilím vnikli, ale domýšlejme to dál – tím by nastala zcela jiná evropská situace. Světu by při pohledu na sovětské impérium spadly růžové brýle o něco dřív, vše by bylo jasné už od roku 1949 a nemuselo by se čekat až na maďarský šestapadesátý rok a náš osmašedesátý.“

- Takže vaše víra v úspěch...?

„Ano, ta víra v nás nesporně byla. Možná příliš idealistická,

snad i trochu naivní, řadu faktorů jsme přecenili, jiné zase naopak nedocenili, měli jsme možná mezi sebou i jídáše, ale většina z nás ve zdar toho, co konáme, věřila. Jinak bychom se do toho přece s nasazením vlastních životů a s vědomím toho, co nás v případě zatčení čeká, dobrovolně nepustili.“

ÚTRŽKY Z PĚTAPADESÁTISTRÁNKOVÉHO ROZSUDKU:

„... Obžalovaný Miloslav Jebavý se pokoušel od počátku vniknout hlouběji do ilegální činnosti jednotlivých skupin s tím, že by bylo záhodno je soustředit v jednu skupinu velikou... V rozhovoru s Hubálkem dozvěděl se Jebavý, že Hubálek měl v úmyslu provést již před Vánoce 1948 násilný převrat v republice, ale že k uskutečnění nedošlo, poněvadž se opozdily zásilky zbraní a střeliva. Na dotaz o organizaci, struktuře a bojeschopnosti této ilegální skupiny prohlásil Hubálek, že je natolik silná, aby s pravděpodobností úspěchu provedla převrat sama. Jebavý slíbil, že se pokusí organizaci žateckou spojit s organizací pražskou...“

„... Na tajné schůzce v Žatci, k níž došlo v druhé polovině ledna 1949, se projednala otázka vedoucí osoby pro ozbrojené povstání a dohodlo se, že vedením by mohl být pověřen v zahraničí pobývající generál Liška, pro kterého se užilo krycího jména FOKS, přičemž Jebavý si zvolil krycí jméno STONE, kterého používal již za války při své zpravodajské činnosti ve službách imperialistické britské armády...“

„... Při jedné z dalších schůzek prodiskutovali Jebavý s Hubálkem otázky dopravních prostředků pro převoz mužstva. Hubálek také prohlásil, že v blízkosti Prahy má připraveno 150 samopalníků-civilistů, kteří v případě povstání ihned zasáhnou. Počátkem února se v přítomnosti Šimáka, Hubálka, Jebavého a architekta Kolmana projednalo, jakým způsobem by se s pomocí členů SNB, příslušníků skupiny, dalo obsadit určité pražské skladiště zbraní... Rozmluvou Jebavého se Sabelou se dohodlo, že v případě povstání Sabela pošle na Prahu dvacet tankových stíhačů...“

„... Dne 27. února 1949 se na schůzce v Praze projednával již detailní plán... Obžalovaný Šlajs tu oznámil, že až se bude nejbližší sobotu vracet se svojí rotou z ostré střelby z Milovic přes Prahu do Kralovic, záměrně se zdrží na Smíchovském nádraží až do půlnoci, kdy bude povstání zahájeno... Mluvílo se i o tom, že kromě žatecké, kralovické a milovické posádky se ozbrojeného povstání zúčastní také další... Datum zamýšlené akce se stanovilo na sobotu 5. března 1949 před půlnocí...“

„... Ještě 4. března se Krátký sešel s Jebavým, který podle plánu Prahy vypracoval náčrtek obsazování jednotlivých budov a objektů. (Detailní rozpracování tohoto plánu jest uvedeno v tajné části spisu.) ... Již předtím architekt Kolman sepsal provolání k občanům, které se mělo vysílat v rozhlase jako první

oznámení o provedeném puči a ve kterém byl zhruba nastíněn program nového režimu...“

„... Ještě než mohlo dojít k dalšímu nouzovému odkladu puče (pravděpodobně na 8. března 1949), bylo díky bdělosti orgánů Státní bezpečnosti a vojenské kontrarozvědky možno zahájit přísně tajnou akci PROTIÚDER, při níž jednotliví účastníci spiknutí byli neprodleně zatčeni, a tím ozbrojené povstání v zárodku zmařeno...“

DNES UŽ VÍME, CO KROMĚ VŠEHO JINÉHO, A SNAD I VĚDOMÉ A ŘÍZENÉ ZRADY JEDNOHO Z KLÍČOVÝCH ÚČASTNÍKŮ AKCE, NAPOMOHOLO ONĚ VYCHVALOVANÉ BDĚLOSTI

Spoluobjasňuje to svědectví Ludmily Řičicové-Uhlřové:

„Reicinovo 5. oddělení (obrné zpravodajství) hlavního štábu MNO mělo své lidi všude. Mělo je i na jednotlivých nádražích. A jeden z těchto špiclů si povšiml neobvyklého pohybu kolem vojenského transportu na Smíchovském nádraží, snad viděl i nějaké vykládání zbraní, zaslechl neopatrný útržek rozhovoru – a prostě tedy zvedl telefon a zavolal. Vše ostatní bylo dílem operativní spolupráce 5. oddělení a Státní bezpečnosti, která už také leccos tušila a měla zase jiné informace.

Úder přišel bez zaváhání.

A jestliže 5. oddělení, jak to tak vypadá, mělo mezi odbojáři svého donašeče na nejuživnější postu, pak už bylo úplně všechno jasné.“

DR. VLADIMÍR STRUSKA:

„Lavina se prostě dala do pohybu. Mne zatkli 4. března. Šel jsem na schůzku k panu Hubálkovi do Dejvic, zazvonil jsem, otevřel mi chlap se samopalem, namířil mi ho na břicho a řekl:

Tak pojte dál, mladý pane!

Uvědomil jsem si, že teď jde do tuhého, snažil jsem se vymlouvat, tvrdil jsem, že mne sem s nějakým vzkazem poslal jeden pán, kterého jsem náhodně potkal na ulici, ale nebylo to nic platné – umlčeli mě prvními fackami. Pak mě vezli do centra Prahy a už cestou mi v autě jaksi preventivně vyrazili tři zuby. A v Bartolomějské mě svlékli do naha, za vzadu svázané ruce mě pověsili na hák zapuštěný do dveřního rámu a mlátili vlastně až do rána.

Jmenuj své spolčinyky! Mluv, mluv...! Komu jsi dělal spojku?! Kdo tě instruoval?! Mluv, mluv...!

Řvali mi své otázky do uší, a když jsem neodpovídal, padaly další a další rány.

Mluv, mluv...!

Někdy uprostřed noci jsem v místnosti, kde mne vyslýchali, zahlédl ministra vnitra Václava Noska v doprovodu tří sovětských důstojníků. Estébáci té návštěvě rusko-česky podávali hlášení o tom, jak vyšetřování pokračuje. A sotva se za Noskem a těmi Sověty zavřely dveře, začalo to znovu: Tak mluv, nebo odtud nevylezeš ani po čtyřech, s tím počítej... mluv...! Výkřiky a rány: pořád dokola. Až skoro do bezvědomí, po kterém jsem toužil. Nedělám ze sebe hrdinu, řval jsem jim tam bolesti, ale současně jsem přesvědčoval sám sebe, že musím tyranů za každou cenu vydržet, vždyť je to jen otázka času, protože následujícího dne začne přece převrat a vše bude v pořádku.

Vězení z nich udělalo přátele nadosmrti, kteří se rádi setkávali.

Ale převrat nezačal a tohle byl jenom začátek.

Tři neděle nás krutě vyslýchali a ti druzí zkusili snad ještě víc, protože mě vzhledem k mému věku přece jen nepovažovali za toho nejdůležitějšího. Na vlastní oči jsem viděl, jak mlátili nejen mé spoluobviněné, ale třeba také děti pana Hubálka, čímž chtěli donutit jeho ženu, aby proti němu promluvila. Doslova zběsilou nenávist dávali najevo vůči těm z naší skupiny, kteří předtím sloužili u policie – a od nichž to, že se postavili proti režimu, brali jako dvojnásobnou zradu.“

STANISLAV KÖRNER, RODÁK ZE ZBIROŽSKA A NĚKDEJŠÍ POLICEJNÍ PRAPORČÍK, SI ZE VŠECH, KTEŘÍ BYLI V TOMTO PROCESU ODSOUZENI K TRESTU NA SVOBODĚ, ODSEDĚL NEJVÍC

Bylo to třináct let a dva měsíce.

Ale o tom, co bylo, dokázal před několika roky – tehdy už více než osmdesátiletý – hovořit ve svém plzeňském bytě s nadhledem zralého a životem poučeného věku.

- Kdy...?

„Kdy to u mě začalo? To je jednoduché. Po únoru osmačtyřicet jsem sám sobě řekl: Dost! Těmhle sloužit nebudu, a stejně by mě dříve nebo později vyhodili. Vyřizovalo se mé propuštění ze služeb policie a zatím jsem tak nějak nouzově pracoval jako úředník u Fondu národní obnovy. Přestěhoval jsem se do Žatce, měl jsem tam ženu, dvě děti – a také kamaráda Františka Ouřadu, se kterým jsme sloužili už před válkou. A protože i Františka po Gottwaldově puči od policie vyhodili a protože takových bylo mnoho, začali jsme se dávat dohromady a našli jsme i další spojení. Prvně to bylo jen takové oťukávání, pak už se otevřeně začalo hovořit o přípravě převratu. Společně s Václavem Šimákem, který jako štábní strážmistr sloužil v Praze, jsme mimo jiné připravili provolání, v němž bychom v okamžiku povstání vyzvali vyhozené policisty a četníky, aby se přihlásili a ujali pořádkové služby. Všechno vypadalo nadějně, ale pak...“

- Pak se ten řetěz někde přerhl.

„Jo, přerhl. Pro Františka Ouřadu a pro mě si do Žatce přijeli 7. března 1949. Vezli nás... samozřejmě každého zvlášť... rovnou do Bartolomějské ulice v Praze a já celou cestu přemýšlel o tom, co asi vědí a jestli jsme s Františkem, když jsme se pro podobný případ předem domlouvali na shodných výpovědích, na něco podstatného nezapomněli. O hodinu později jsem už na nějaké přemýšlení neměl čas.“

- Jak s vámi při výsleších jednali?

„Tušil jsem, že to nebude v rukavičkách, ale to, co přišlo, předčilo všechna očekávání. V Bartolomějské ulici mi ze všeho nejdřív zavázali oči, svlékli mne do naha a pak jsem uslyšel věty, které mi v uších znějí dodnes: Ty kurvo hanebná, na tobě si obzvlášť dáme záležet. Budeš mluvit jako kniha. Gestapáci – to byli nějakí kabrňáci, ale my to umíme ještě líp. To poznáš! A poznal jsem. Tečka. Víc o tom říkat nebudu. Mám k tomu důvod...“

- Smím se zeptat, jaký je to důvod? Proč...?

„Protože s utrpením, a bylo ho mnoho, jsem se už vyrovnal. I s křivdami. I se zpronevěřením se blízkých. Žiji teď tím, co dobrého mne v životě potkalo.“

A raduji se, že jsem se dožil dneška. V mých letech má už mít člověk tak řečeno uklizený stůl, aby ho nemohlo nic zaskočit. Můj účet s těmi, kteří mne mučili a soudili a potom i nekonečně dlouho věznili, je vyrovnán: oni prožili zbytečný život a sloužili z gruntu špatné věci a ještě horším lidem. Já ne.“

DR. VLADIMÍR STRUSKA:

„Takhle se to pozvolna odvíjelo. A v téhle souvislosti se musím k něčemu přiznat: přiznat se k nenávisti. Víte, kdy jsem ji ke svým věznilům pocítil v doslova šílené podobě? Když jsem se dozvěděl, jak zručně se chovali vůči mým nejbližším. Při

Někdejší policista Stanislav Kröner (na snímku z protektorátní legitimace): „Můj účet s těmi, kteří mě mučili, je vyrovnán...“

domovní prohlídce na Zbraslavi, kde jsme bydleli a kde byl otec po válce ředitelem berního úřadu, namluvili mým rodičům, že jsem se prý pokusil o ilegální přechod přes hranice a byl jsem při tom zastřelen. Představte si to! Naši mne oplakali a dožadovali se práva mne pohřbit. Až pak vyšlo najevo, že jim ti hajzlové lhali. V té době už

se totiž týráním, bitím, podvody a asi i konfidentskou zradou připravoval halasně ohlašovaný a přímými přenosy v rádiu potom ve veřejnosti propagovaný proces, který měl být pro národ velkým varováním. Ale stal se tehdy i důkazem o tom, že žijí v této zemi lidé, kteří se nemíní smířit s porobou.

Ani tváří v tvář hrozbě smrti.“

Z PRŮBĚHU PŘELÍČENÍ:

Prokurátor generál JUDr. Vaněk položil obžalovanému kapitánu Sabelovi otázku, co by si vlastně počal se svými tanky před generálním štábem, kam mínil z Žatce dorazit.

„Jednal bych jako voják,“ řekl Sabela.

Vaněk se tomu zasmál: „Myslíte si snad, že bychom vám vrata generálního štábu otevřeli?“

Kapitán Sabela zavrtěl hlavou. „Stačilo by jednou vystřelit a podělali byste se strachy.“

DEVÁTÉHO ČERVNA 1949 NADEŠLA CHVÍLE POMSTY

Obžalovaní Miloslav Jebavý, Bohuslav Hubálek, Vilém Sok, Karel Sabela a Josef Gonic byli odsouzeni k trestu smrti. Doživotní těžký žalář: Václav Šimák, Vladimír Struska, Jan Seifert, ing. Jan Krátký, Jiří Voves, František Šlajs, Antonín Vinš a František Řepa. Dvěma zbývajícím určil státní soud pod vedením dr. Jaroslava Nováka trest pětadvaceti let vězení.

Rozhodnuto.

Odvolací řízení v Brně přineslo dle očekávání předem připravený výsledek, jímž byl výrok soudu potvrzen, a prezident republiky Klement Gottwald, jemuž zbývaly již jen necelé čtyři roky alkoholem prosyceného života, se o něco později – stejně jako v naprosté většině podobných případů – vzdal práva na udělení milosti.

Na smrt odsouzené oběsili 18. července 1949. Brzy ráno.

Mezi jednotlivými popravami byla nařízena dvacetiminutová prodleva a určeno přesné pořadí: Karel Sabela, Josef Gonic, Vilém Sok, Bohuslav Hubálek a nakonec - z hlediska toho, co dnes už víme, dost nepochopitelně – Miloslav Jebavý.

Pamětníci stvrzují, že z cel smrti, kam bylo těchto pět mužů před výkonem trestu soustředěno, se ozýval zpěv. Poslední písní byl prý, není-li to jen legenda, Valčík na rozloučenou.

PŘÍBĚH TŘETÍ

POPRAVA NA POČEST DUKELSKÉHO VÝROČÍ

Jak je svět malý!

Značná jeho část, anebo spíš mnohobarevná výseč, jako by se v těch okamžicích vtiskla k jedinému stolků v restaurantu Cafe

Andruska, nacházejícím se na noblesní newyorské Second Avenue mezi 90. a 91. ulicí, tedy zhruba na úrovni Central Parku. Z jídelního lístku, v němž se hostům nabízely evropské a ruské speciality, jsem si vybral směs uzených mořských ryb, dovezených z někdejšího sovětského Dálného východu, pil jsem holandské pivo a z úst elegantní hostitelky paní Liany Krkwodové-Skokanové, někdejší absolventky pražské FAMU a nyní majitelky tohoto podniku, jejíž matka byla Lotyška a otec Brňan židovského původu, mi k tomu v brilantní češtině zněly pobouřené věty:

„Proboha, vy se mi divíte?!

Že si přeji, aby má dcera nezapomněla sice na svou vlast, na svou řeč, ale cítila se být především Američankou?! Aby nikdy nemusela projít tím, čemu já říkám evropský osud?! Divíte se, že jsem ji táhla až sem za moře – prostě co nejdál?! Že jsme tu spolu bez reptání prožily těžké začátky, spaly jsme v zaplivaném hotýlku dole na Manhattanu, myla jsem nádobí, posluhovala jsem, ale nikdy, skoro nikdy jsem tehdy nepomyslela na návrat tam, odkud jsme přišly?!

Víte, co všechno mám za sebou? Máma se mnou jako s miminem u prsou utíkala v Lotyšsku a Rusku prvně před bolševiky a pak před nacisty, kojila mě ve vlcích a na nádražích, zažila jsem hlad, nemoci, svrab, vyrůstala jsem pak ve válečném dětském domově, který se neustále stěhoval spolu s frontou, uspávala mě kanonáda a budily vši.

Umíte si něco takového vůbec představit?!

Táta mi potom padl v bojích u Sokolova, a aby všeho zla nebylo málo, toho druhého... Františka Skokana, který se mámy a mne ujal, popravili komunisti, marně jsem psala prosebné dopisy Gottwaldovi. A hned poté nás vystěhovali z bytu, všechno ukradli, honili nás z místa na místo, ponižovali, ubližovali, týrali...

Tomu já osobně, podle svých zkušeností, říkám evropský osud.

A nechci, nechci!, aby moje Andrea mohla být jednou něčemu takovému vystavena...! Copak nechápete, že to všechno, co se nám... mně a mojím mámě... v životě přihodilo, člověku změni duši?! Z gruntu a naporád?!“

Jsou chvíle, kdy slova pozbývají na významu.

Co k tomu říct?

Naslouchal jsem, díval se a mlčel. Do ulic New Yorku svítlo podzemní slunce a okny probleskovalo i dovnitř. Blížil se čas večerí a stolky v restaurantu Cafe Andruska, který paní Liana pojmenovala po své dceři, se zvolna zaplňovaly. Nepočtený personál, pocházející z různých koutů světa – Čech, Maďar, americký starousedlík irského původu, černoch z rovníkové Afriky – začínal mít napilno.

Nic tu nepřipomínalo tragédii: jen vzpomínky zaváté i nezaváté časem.

BYLY TO HODINY PLNÉ VZRUCHU, PARÁDNÍCH UNIFORM A VELKÝCH SLOV, NEJČASTĚJI VYSLOVOVANÉ POJMY: ARMÁDA A DUKLA

Šestý říjen připadl tehdy, psal se rok 1950, na pátek.

Dopoledne se na ministerstvu národní obrany v Praze-Dejvicích sešli vysocí vojenští funkcionáři, aby do rukou armádního generála JUDr. Alexeje Čepičky složili přísahu. Věrností se tu ministři, kterému bylo teprve čtyřicet let a funkci převzal před půl rokem, zavázali náčelník generálního štábu armádní generál dr. Procházka, náměstkyně Laštovička a Reicin, oba divizní generálové, dále přednosta prezidentské kanceláře armádní generál Satorie, po něm přišli na řadu velitelé jednotlivých okruhů. Ještě předtím navštívila vojenská delegace Lány, kde ji přijal prezident Gottwald a při přehlídce čestné roty Hradní stráže se poprvé hrál slavnostní pochod zkomponovaný Václavem Dobiášem. Prezident republiky vydal toho dne zvláštní rozkaz:

„Soudruzi vojíní, svobodníci, poddůstojníci! Soudruzi důstojníci a generálové!

Před šesti lety, dne 6. října 1944, překročila Sovětská armáda společně s 1. československým sborem v SSSR z polského území za tuhých a těžkých bojů československou hranici v prostoru Dukelského průsmyku a přinesla našemu lidu osvobození od jařma fašistických okupantů i jejich buržoazních nohsledů. Na památku této události ustanovuji den 6. říjen Dnem československé armády...“

Odpoledne a večer oslavy v neztenčené míře pokračovaly.

Tháliin stánek na Vinohradech se při této příležitosti přejmenoval na Divadlo československé armády. V Národním se pro vybrané důstojníky a jejich manželky konalo slavnostní představení Fibichovy Šárky, ve Smetanově divadle nabídli podobnému publiku Branibory v Čechách. Ještě než se rozhrmuly opony, anebo to bylo současně, zaznělo v Praze, stejně jako v Plzni, Brně, Ostravě a Bratislavě, dvacet dělostřeleckých salv. V hlavním městě pálili dělostřelci v půl osmé večer z Letné, Vítkova, Santošky, Vyšehradu i Petřína a ozvěna výstřelů se tříštivě šířila nad střechami domů všech, třeba i vzdálenějších pražských čtvrtí.

DOLEHLA TA OZVĚNA I NA PANKRÁC, KDE V CELÁCH SMRTI ODPOČÍTÁVAL OSUD POSLEDNÍ HODINY ŽIVOTA DVOU ODSOUZENCŮ, JICHŽ SE BLÍZCE, DOSLOVA OSOBNĚ TÝKAL DNEŠNÍ PREZIDENTŮV ROZKAZ

A také jistě dolehla i do Badenihy ulice v tehdejší Praze VII, kde důstojnice 1. čs. armádního sboru v SSSR Kira Skokanová, jejíž první muž – jak víme – padl u Sokolova a po boku druhého, kterého si vzala v již osvobozeném Humenném, prošla frontovou cestou od Jefremova přes Duklu až na Slovensko a Moravu, ukládala ke spánku své tři děti. Desetiletou Lianu, pětiletou Věru a dvouletého Petra, kterému byl za kmotra muž poctěný před několika hodinami složením přísahy ve funkci náměstka ministra národní obrany pro věci kádrové, divizní generál jménem Bedřich Reicin.

„Ty si teď lehnout ještě nepůjdeš, maminko?“ ptaly se děti paní Kiry.

Zavrtěla hlavou a odvrátila tvář, aby nezahledly, že se jí oči nezvykle lesknou.

Děti to naštěstí netušily, ale jejich matka měla před sebou přízračnou noc bez spánku. Na přelom pátku a soboty, zhruba jednu po půlnoci, bylo úředně stanoveno, že se smí rozloučit se svým manželem, podplukovníkem Františkem Skokanem, jemuž prezident Gottwald odmítl udělit milost, a bude tedy časně ráno popraven. Ozval se zvonek a paní Kira uvítala ve dveřích Zdenu Šatanovou, manželku majora Klaudiva Šatany, rovněž někdejšího důstojníka Svobodova sboru, kterého po odsouzení v jiném procesu čekal ve stejnou dobu shodný osud. Ty dvě se objaly a vzájemně si zakázaly plakat.

Kde také pořad brát slzy?!

Už odezněly slavnostní salvy, dělostřelci se vraceli do svých kasáren, mimořádná divadelní představení rovněž skončila, jen hradní recepcie na počest výročí dukelské bitvy a Dne československé armády byla ještě v plném proudu a křišťálové lustry zářily do sálů, když se Kira Skokanová a Zdena Šatanová potměnými ulicemi spícího města vydaly na cestu. Roztřesené, unavené, bez sebemenší představy o tom, jak budou nejbližší okamžiky probíhat a jak to zvládnou, aby manželům pocitově nepřitížily.

Navzdory všem strachům a pochybnostem pospíchaly naposledy pohlédnout do očí svým mužům-vojákům, také bojovníkům od Dukly.

ÚTRŽKY ZE ŽIVOTOPISU:

... František Skokan, narozený v říjnu 1912 v Dolních Něm-

čicích na Dačicku, absolvent vojenské akademie v Hranicích, opustil krátce po okupaci Československa území republiky s cílem zúčastnit se bojů proti hitlerovcům...

... přes Budapešť a Jugoslávii se s četnými obtížemi dostal na Střední východ, kde se sešel s dalšími našimi důstojníky a vojáky...

... v britské Palestině se podílel na formování československého pěšího praporu, později prodělal válečná tažení v Libanonu a Sýrii, zúčastnil se i legendární obrany Tobruku, kde se naši vojáci skvěle uplatnili...

... ve třiačtyřicátém roce se tak jako i další jeho druhové dobrovolně nabídl k přechodu na východní frontu a stal se příslušníkem velitelského kádru naší jednotky v SSSR, u níž sloužil až do konce...

... V Humenném se na sklonku války oženil s Kírou Finkelsteinovou, příslušnicí sboru původem z Rigy, s níž měl později dvě děti, přičemž přijal za svou i dceru Lianu z prvního ženina manželství...

... po osvobození zastával v hodnosti podplukovníka (po krátkou dobu byl i plukovníkem) vyšší vojenské funkce odborného charakteru...

DOBROVOLNÉ SVĚDECTVÍ ARMÁDNÍHO GENERÁLA LUDVÍKA SVOBODY, ADRESOVANÉ V ŘÍJNU ROKU 1956 GENERÁLNÍ VOJENSKÉ PROKURATUŘE V PRAZE

„Obrátila se na mne jako na svého bývalého velitele a poslance Národního shromáždění Kira Skokanová ve věci rehabilitace jejího manžela... Skokan byl po příchodu do Sovětského svazu zařazen k 1. čsl. brigádě, se kterou se zúčastnil bojů o Kyjev, Bílou Cerkev, bojů pod Zaškovem a na Dukle, a to jako velitel spojovacího praporu. Za statečnost byl několikrát vyznamenán sovětskými i československými řády. Znal jsem ho jako čestného a rozvážného velitele vysokých morálních a mravních kvalit...

Ve vlasti konal potom službu ve štábu spojovacích vojsk ministerstva národní obrany. Je mi známo, že již na frontě a také po návratu domů se nacházel ve velmi dobrém přátelském vztahu s Bedřichem Reicinem... a od Reicina jsem vždy slyšel pplk. Skokana jenom chválit. Až teprve v roce 1949 po zatčení pplk. Skokana jsem se dozvěděl od samého Reicina, že nějakou dobu před zatčením byli tito dva v častém sporu, a to proto, že pplk. Skokan vytýkal Reicinovi, že řadu neviných důstojníků nechal zavřít, mezi nimi i některé příslušníky našeho sboru a zvláště Zakarpatské Ukrajince. Vytýkal mu, že jako někdejší příslušník sboru a nyní náměstek ministra ve věcech kádrových dělá pro ně málo, že nebylo učiněno nic, aby se doplnilo jejich odborné i všeobecné vzdělání, že jich celou řadu propustil z armády a podobně. Dále mu prý Skokan vytýkal, že je zlý člověk, vystupuje jako diktátor, nepostupuje v jednání s lidmi správně a že jednou bude za toto vše pykat.

O zatčení pplk. Skokana jsem se dozvěděl teprve o několik dnů později, a to nikoliv od Reicina. Sám Reicin mi jeho zatčení neohlásil. Na dotaz, proč byl pplk. Skokan zatčen, Reicin mi sdělil, že se tak stalo na příkaz Státní bezpečnosti, a uváděl důvod, že Skokan měl ukryté tři radiovysílačky, kterými dodával zprávy kapitalistickým státům... Dále mi oznámil, že pplk. Skokan věděl o druhých důstojnících (neuvěděl jména), kteří prováděli špionážní službu, a že měl vědomost o připravovaném atentátu na Reicina... Atentát se dle Reicina měl uskutečnit v bytě pplk. Skokana, ale to prý Skokan odmítl poukazem na to, že bude lépe, aby atentát se provedl v Reicinově bytě. Tak jak jsem pplk. Skokana znal, jsem přesvědčen, že se nemohl žádných výše uvedených skutků dopustit. Domnívám se, že vše bylo ze strany Reicina učiněno z osobní msty...

Jak daleko šla nenávist Reicina ke Skokanovi, svědčí tento případ: Po zatčení Skokana žádal jsem Reicina, nechť učiní opatření, aby děti, manželka Kira a stará Skokanova matka,

která s nimi žila ve společné domácnosti, byly nějak zaopatřeny, než se případ vyšetří. Kategoricky to odmítl s poznámkou, že celá rodina nese odpovědnost.“

- ODPOVĚDNOST... CO SE MEZI NIMI VLASTNĚ PŘIHOILO, PANÍ KIRO SKOKANOVÁ?

„Nevím, tohle ženská a máma od děcek snad ani nedokáže pochopit. Takovou strašnou zášť! Já v těch měsících a letech po válce byla šťastná, že to máme za sebou, že aspoň můj druhý manžel přežil frontu, když tomu prvnímu se to nepodařilo a zůstal navždy u Sokolova. Že jsem se shledala s nejstarší dcerou Lianou, od níž mě válka na dlouhý čas oddělila, že i Věra a Petřík se zdraví narodili a zdraví se jich drželo. Nedivte se, že jsem se dokázala radovat z všelijakých obyčejností, měla jsem v životě za sebou strašné věci, útek z protektorátu do rodné Rigy, prvně sovětskou okupaci, pak německou, v Pobaltí se křivily zájmy Hitlera i Stalina a my obyčejní lidé to odnášeli, tatínka zabili Němci, maminka a sestra byly v Osvětimi, také bolševičtí komisaři nás brali jako nepřátele, manžela odtransportovali z Lotyšska na Sibiř a já s kojencem v náručí celá zoufalá putovala Ruskem, zažily jsme s Lianou internaci v lágru, celé týdny jsme žily jen ve vlcích a na nádražích, pak mi padl i manžel, byla jsem na frontě, zblízka jsem viděla smrt, utrpení vojáků i civilních lidí, ponižování člověka člověkem... Když jsme přivítali vítězství, myslela jsem, že s tímhle vším je konec. Ale nebyl! Zase přišli takoví, kteří nebrali ohled na druhé, šlo jim jen o ně samotné, o jejich prospěch, o nějakou jejich stranu vyvolených, která je nadřazovala vůči ostatním. Netýká se to jen jeho, nebyl úplnou výjimkou, ale víte, na koho asi především myslím, když tohle říkám?“

- Bedřich Reicin?

„Ano. A do smrti mi nikdo nevysvětlí, jak se ti dva mohli, i když jen dočasně, stát přáteli. Tak rozdílné povahy a předchozí osudy! Skokana, mého muže, dodnes vidím před očima jako důstojníka každým coulem, odchovance demokratických tradic předválečného Československa, prošel západní frontou, mohl porovnávat, vyjadřoval se ke všem problémům s někdy až frajerskou otevřeností, nekladl si zábrany... A Reicin? Fricek – jak se mu říkalo? Zgruntu jiný: tajemný, odměřený, nikdy nemluvil o své minulosti, sektářsky opovrhoval každým, byť jen trochu odlišným názorem, zanesl do jednotky komunistické pletichářství, nesnášenlivost, neváživost... Ale stalo se, prostě se na frontě nějak dali dohromady, třeba je právě ta jejich odlišnost přitahovala, do trojice je doplnil ještě pozdější generál Šmoldas, tehdy také spojař jako Franta, a ti tři si občas, když to šlo, společně poseděli, bavili se a občas i hádali o to, co bude, až nebude válka. Jenomže když válka skončila, každý z nich šel jinou cestou. Skokan se držel své spojařiny, ale Reicin začal prostřednictvím kontrarozvědky... tehdy se říkalo obranného zpravodajství, kde tvrdou rukou šéfoval, dělat velkou bolševickou politiku. Občas se ještě stýkali, Reicin k nám někdy zašel na skvělé moravské buchty, které pekla Frantova maminka, a splnili si také slib z války, že si vzájemně půjdou za kmotry svým dětem – a tak Šmoldas byl kmotrem naší Věře a Reicin Petrovi, který se narodil v osmačtyřicátém roce. Ale už to mezi nimi nebylo ono, zejména u Fricka a Franty těch střetnutí přibývalo.“

- O co konkrétně se přeli?

„Byla v tom politika i docela obyčejné věci. Každý z nich viděl poúnorový vývoj v zemi dočista jinak. A Frantu až k nepřičetnosti pobuřovalo každé bezpráví, o kterém se dozvěděl – a dozvídal se toho tehdy moc, čím dál víc, lidé za ním chodili, prosili, aby jim pomohl, občas i naléhali, aby využil své známosti s Reicinem, zabránil dalším zločinům. A on je prostě nedovedl jen tak odmítnout, zastrčit hlavu do písku. Měl v sobě zvláštní smysl pro spravedlnost, byl to... jestli to tak mohu říci... kluk z vesnice, a těm se to nějak pro celý život zadře do krve. Takhle to dál nejde, pro tohle jsme přece nebojovali, rozčiloval se, když to kolem sebe viděl.“

- Zažila jste někdy...?

„Jednou, to už v devětačtyřicátém, jsme byli u Reicinů v Bubenči na návštěvě, myslím, že to bylo naposledy, co jsme tam takhle spolu zašli a tehdy jsem nějakým ženským instinktem poznala, jak je Fricek nejen hysterický a zlý, ale i nebezpečný. Skokan mu tehdy řekl: Postaral ses o své soudruhy, vzájemně se povyšujete, ověšujete se řády, ale ke mně přicházejí lidé bez rukou, bez nohy, Ukrajinci i jiní, a já pro ně na rozdíl od tebe nemohu nic udělat. Staráte se jen o partaj a na bývalé spolubojovníky kašlete. Chováte se jak diktátoři, zatýkáte důstojníky, prý jsou i týráni, vymýšlíte si na ně úplné nesmysly, rodiny těch lidí žijí v bídě. Tohle že je ten váš vysněný komunistický svět... Reicin ho nenechal domluvit a křičel: Ze všeho obviňuješ mě! Byly u toho i Jožka Reicinová, jeho žena, a také tam měl sestru, obě mu říkaly: Ale ne, Fricku, Franta to myslí jen obecně. Opakoval však jako smyslů zbavený: Ne, ne - mě myslí, mě, mě! Jak je možné, že si to troufne?! Co si to vůbec dovoluje?! Vraceli jsme se z té návštěvy domů celí nesví a já tehdy svému muži řekla: Františku, on tě Fricek nechá zavřít. Divil se: Proč by to dělal? Odpověděla jsem mu: Protože nesnáší, když mu o něm a o té jejich straně říkáš pravdu.

Chvilí o tom přemýšlel a pak pokývl hlavou: Ale někdo mu to přece musí říkat... Už jsem ho nepřesvědčovala, ale obavy a nejistota ve mně zůstaly.“

- Kdy se nejistota přeměnila v nevídanou jistotu?

„Pár měsíců zbývalo. S manželovou vojenskou kariérou to už předtím vyhlíželo všelijak. Dali mu hodnost plukovníka a poslali ho do Ruska studovat válečnou školu, nelíbilo se mu tam, nesouhlasil s tím, co tam do nich nalávali, předčasně a bez dovolení se vrátil, plukovníka mu vzali a dostal jedenadvacet dnů domácího vězení, pak nějaký čas nouzově přednášel na naší akademii.. ale to už se dalo poznat, že se něco zlého blížilo. Pak přišel říjen. Osmého. Byla u nás tehdy na návštěvě jeho neteř, Franta slíbil, že přijde včas a odvede ji na nádraží. Nepřišel, nezavolal, vůbec se neozval, což nikdy předtím neudělal. Až ráno jsem ve schránce našla dopis ve světlezelené obálce bez známky. Uvnitř bylo jen pár rukou psaných řádek: Moji draží, nezlobte se na mne, že jsem se s Vámi nerozloučil, ale jedu na dalekou cestu. Prosím Vás, nehleďte mne, sám Vám napíšu. Ani jsem nemusela to sdělení dočíst do posledního písmene. Bylo mi jasné, že je to Reicinovo dílo.“

- Šla jste za ním?

„Jistě. A řekla jsem mu to rovnou: Fricku, kam jsi mi zašantročil Frantu?! Vymlouval se, lhal, přímo přede mnou volal generálu Musilovi z 5. oddělení, což bylo obranné zpravodajství, kde Fricek předtím šéfoval, a pak mi tvrdil: Představ si, Kiro, on ti ten tvůj utekl, vykašlal se na vás. Napráhla jsem k němu paži: Tady máš mou ruku, Fricku. Vezmi sekeru a usekni mi ji, jestli je pravda něco z toho, co říkáš. Franta by ode mne, od dětí a od maminky nikdy neutekl, a ty to víš stejně dobře jako já. Mlčel a já pochopila, že Reicin je zbabělec a v ničem mi nepomůže. Krátce poté začaly u nás domovní prohlídky, dva dny cosi hledali, ničili, leccos i ukradli, brzy poté nás vystěhovali z bytu. Měla jsem na starost tři děti a Frantovu maminku, která byla nemocná, protože měla za sebou koncentrační tábor, kam ji za války Němci zavřeli, když se dozvěděli, že její syn slouží v zahraniční armádě. Protloukali jsme se všichni všelijak - a o vlastním muži jsem po celé týdny nic nevěděla. Jako by se propadl do země. Až pak mi řekli, že zradil vlast a ponese za to odpovědnost.“

ÚTRŽKY ZE ŽIVOTOPISU:

... na podzim 1949 byl podplukovník František Skokan náhle zatčen...

... pracovníci 5. oddělení hlavního štábu ministerstva národní obrany (obránné zpravodajství) obdrželi od všemocného Bedřicha Reicina pokyn něco pořádného na Skokana za každou cenu

najít, a to tak, aby se soudní přelíčení mohlo uskutečnit nejpозději v polovině roku 1950....

... v létě 1950 se konal v Praze tajný proces ve věci Skokan, Hojtaš, Moravec, Fiala, Rohlena a Tomčík...

... František Skokan byl za velezradu a vyzvědačství degradován a odsouzen k trestu smrti...

DALŠÍ ČÁST DOBROVOLNÉHO SVĚDECTVÍ ARMÁDNÍHO GENERÁLA LUDVÍKA SVOBODY, ADRESOVANÉHO V ŘÍJNU 1956 GENERÁLNÍ VOJENSKÉ PROKURATUŘE V PRAZE:

„Osobně mám dojem, že během dlouhého přátelství se Skokanem se mu Reicin s mnohými věcmi svěřil a že měl Reicin potom zájem, aby nevyšly najevo. Je nutno mít tedy vážné pochybnosti o soudním výroku... jak svědčí o tom i příhoda, která se udála v den rozsudku. Matka pplk. Skokana, která čekala na chodbě budovy, potkala soudce, který - když ji uviděl - opřel se o zeď a hlasitě vzlykal. Řekl prý matce, že je Skokan nevinen... Přimlouvám se proto, aby žádosti Kiry Skokanové bylo vyhověno... a dán průchod objektivní spravedlnosti.“

KIRA SKOKANOVÁ:

„Přelíčení mělo přísně důvěrnou podobu, nikoho z příbuzných nepozvali a nikdo nesměl být přítomen, ale podařilo se mi zjistit místo i termín, takže jsem se do soudní budovy přece jen vypravila. Snad to byla náhoda, snad osud, ale povedlo se mi proniknout až na chodbu přímo proti dveřím místnosti, kde se líčení konalo. Divte se tomu nebo ne, ale chtěla jsem ho prostě vidět. Jenom vidět! A uviděla jsem ho, i když jsem si ten zážitek představovala docela jinak.

Otevřely se dveře a dva dozorcí ho vedli směrem k záchodu.

Vstala jsem, popošla za nimi a jak ho strčili do té místnůstky, vtrhla jsem dovnitř, skočila mu kolem krku a chtěla jsem ho políbit. Myslela jsem, že mu tím - ať se děje, co se děje - nějak pomůžu, povzbudím ho, dám mu tím tak obyčejně žensky najevo, že jsem v duchu s ním a že tomu nikdy nebude jinak, i kdyby se všichni Frickové a jim podobní stavěli na hlavu.

A představte si - on vůbec nereagoval!

Jako bych neobjímala mně nejbližšího člověka, ale lhostejnou, jen tak mechanicky se pohybující figurínu.

Nepoznával mě!

Ještě než mne ti dva drábové popadli a odtrhli nás od sebe, uvědomila jsem si, že mu zřejmě dali nějaké drogy, aby kývnul na všechno, co chtějí, a nebránil se. Vlekli mne od něho po chodbě, začala jsem ječet, z jedné dveří vyšel nějaký prokurátor či soudce, pochopil asi, oč se jedná, a řekl mi: Nechte ho, paní, on už má všeho dost.

Vyvedli mne před budovu a mně bylo jasné, že Reicin a ti, kteří stojí za ním a okolo něho a nad ním, se teď už před ničím nezastaví: že si přejí, aby Franta nežil. A že jim je vlastně jedno, zač ho odsoudí, hlavně že ho odsoudí.“

PŘÍBRAM, LEDEN 1969. Z REHABILITAČNÍHO ROZSUDKU VYŠŠÍHO VOJENSKÉHO SOUDU:

„František Skokan se zprošťuje viny, protože nebylo prokázáno, že se staly skutky, pro něž byl obžalovaný v roce 1950 stíhán. Obžaloba tehdy uváděla, že F. S. jako příslušník pravého křídla bývalé sociálnědemokratické strany, když dospěl k názoru, že je jeho povinností jako sociálního demokrata vstoupit do boje, spolupůsobit a spolupracovat s každým, kdo chce, aby u nás byla demokracie západního typu po vzoru anglické Labour Party, tj. demokracie buržoazní, od dubna 1948 až do svého zatčení počal organizovat a udržovat protistátní skupinu kolem sebe, a to za účelem protistátní ilegální činnosti, získání styků se zahraničím, plánování útěků některých osob za hranice a sbírání zpráv pro zahraničí, za kterýmžto účelem byl zapojen na protistátní organizaci agenta zahraniční emigrace a cizí zpravodajské služby Josefa Robotky z Brna, a to přes spojku Zdeňka Žárského, s nímž

čile spolupracoval... Dodával této skupině zprávy... O tomtéž domluvil se kromě toho s obviněným plukovníkem dr. Hojtašem, který mu sdělil, že je ve spojení s uprchlými členy bývalé sociálnědemokratické strany a potřebuje pro ně zprávy z oboru hospodářského a průmyslového... Obžaloba v tom všem spatřovala zločin velezrady v jednočinném souběhu se zločinem vyzvědačství. František Skokan byl 8. července 1950 bývalým státním soudem odsouzen – vedle kasace, ztráty čestných odznaků a vyznamenání, vyloučení z vojska a propadnutí jmění – k trestu smrti...

Nyní Vyšší vojenský soud v Příbrami znovu projednal celou trestní věc. Vyslechl svědky Zdeňka Žárského, Kiru Skokanovou, Josefa Fialu a Bohumila Nyče, dále přečetl svědecké výpovědi Ludvíka Turka, Dagmar Králové, Karla Bohaty, Rudolfa Hojtaše, zprávu inspekce ministerstva vnitra, znalecký posudek, dokumenty tzv. D-skupiny 5. oddělení hlavního štábu MNO, zprávu téhož oddělení a vyjádření generála Ludvíka Svobody.

Z výpovědi svědka Zdeňka Žárského vyplynulo, že veškeré jeho výpovědi, jak s ním byly sepsány v době vyšetřování případu Františka Skokana, byly na něm vynuceny hrubým fyzickým násilím... Ze svědecké výpovědi Dagmar Králové vyplynulo, že vyšetřovatel 5. oddělení Ludvík Turek byl Skokanovým spolužákem z akademie a že zřejmě na podkladě tohoto vztahu mu Skokan důvěřoval. Výslechy se uskutečňovaly ve dne i v noci, prakticky nepřetržitě, a Turek prý Skokanovi říkal, že jde pouze o informativní protokol, po jehož sepsání bude propuštěn. Skokan byl v důsledku neustálých výslechů tak unaven, že při nich usínal a k podpisu byl buzen. Podepisoval všechno, co mu Turek k podpisu předložil... Svědek Ludvík Turek toto v zásadě potvrdil, uvedl také, že Skokan vůbec nepočítal s tím, že by mohl být za to, k čemu se přiznával, odsouzen k trestu smrti... Svědek Karel Bohata, rovněž někdejší pracovník 5. oddělení, vypověděl, že sepsané protokoly o výsleších Skokana přebíral od Turka a večer je předával generálu Musilovi. Stejnou cestou přicházely pokyny, jak se má v nepřetržitých výsleších pokračovat... Svědek Rudolf Hojtaš, tehdy Skokanův spoluodsouzený, jednoznačně vyloučil, že by mezi ním a Skokanem došlo k nějakým rozhovorům protistátního charakteru, uvedl, že nikdy spolu nemluvili o Žárském, Robotkovi, či dalších osobách, které by se podílely na nějaké protistátní činnosti, vše bylo uměle vykonstruováno.

Ze zprávy inspekce ministerstva vnitra vyplynulo, že podkladem pro zatčení Františka Skokana byla výpověď občana Žárského. Jiné materiály, které by usvědčovaly Skokana z trestné činnosti, vyšetřovatelé 5. oddělení neměli k dispozici... Podle této zprávy, jak to bylo vyšetřeno, zájem na odstranění Skokana měl především Reicin. Pracovníci 5. oddělení dostali v tom směru od Reicina příkaz... K usvědčování osob obviněných společně se Skokanem bylo použito nepravdivých zpráv i zcela vyprovokované trestné činnosti...

Důkazy provedeny nyní v hlavním líčení nebylo tedy v žádném případě prokázáno, že by se František Skokan dopustil trestných činů tak, jak mu je obžaloba bývalé státní prokuratury v Praze kladla za vinu... a jak byl za ně tehdy odsouzen..."

ŽÁDOSTI ADRESOVANÉ V LÉTĚ 1950 KLEMENTU GOTTWALDOVI:

„Vážený pane presidente,

chci Vás poprosit, abyste omilostnil mého tatínka, který byl odsouzen k trestu smrti. Byla jsem také v Rusku v Jefremově, když moje maminka a tatínek byli na vojně. V Jefremově jsem byla v dětském útulku, zatím co tatínek s maminkou bojovali. Já se, pane presidente, jmenuji Liana Skokanová, je mi deset let a chci poprosit o milost pro našeho tatínka i za mého bratříčka Petříčka a sestřičku Věrušku. Maminka a babička již podaly žádost o milost a prosíme Vás všichni, abyste našeho tatínka omilostnil a zachoval mu život.“

„Ctěný pane presidente!

Jsem 68 roků stará česká máma a poctivě jsem vždy pracovala... Prosím Vás, pane presidente, ve velmi vážné věci, kterou

V rodinách, jimiž prošly ničivé bouře domovních prohlídek, se zpravidla zachovalo jen málo podobizen lidí, kvůli nimž se ony prohlídky konaly. František Skokan není v tomto směru výjimkou. Pouze tato jediná technicky nedokonalá fotografie – sejmutá dle stopy kancelářské sponky z úředního spisu – zachycuje tvář muže, popraveného pět dnů před jeho osmatřicetými.

nejsem sama schopna posoudit. Jedná se o mého syna podplukovníka Františka

Skokana, který měl přelíčení 7. a 8. července 1950 a byl vojenským trestním soudem na Pankráci odsouzen k trestu smrti provazem. Jsem jenom zemědělská dělnice a nemohu dle svých schopností odhadnout, jaké zodpovědné místo můj syn zastával a čím se provinil... Ale jako matka považuji za svou povinnost se Vás ještě zeptat a požádat Vás, zda byste se na jeho případ nezeptal a posoudil, zda mu nebyl vyměřen příliš krutý trest... Odhodlala jsem se Vás proto poprosit, že by do mé nejděší smrti mi svědomí nedalo pokoje, kdyby můj syn byl mrtev a já jsem Vás, pane presidente, nepožádala o milost.

Osud mého syna je nyní ve Vašich čestných a spravedlivých rukách!!

Pozmění-li Vaše dělnické a upřímné srdce mému synovi trest smrti v žalář, prosím, aby můj syn byl dán na práci jako manuálně pracující dělník. Necht' pomáhá budovat lepší společenský řád v naší vlasti... Doufáme ve Vaše spravedlivé rozhodnutí. Já – matka Františka Skokana, jeho manželka Kira a děti Liana, Věra a Petr.

Děkuji Vám, pane presidente a přeji Vám hodně zdraví, abyste ještě dlouhá léta nás vedl k lepšímu zítřku nás všech.

Čest Vaší práci!

ODPOVĚDI:

Kancelář presidenta republiky
V Praze dne 25. července 1950

„Sdělujeme Vám, že Vaše žádost o milost byla postoupena ministerstvu spravedlnosti k dalšímu řízení.“

Za přednostu podepsán dr. Procházka.

• • •

Ministerstvo spravedlnosti.

V Praze dne 31. července 1950.

„Žádost o milost pro Františka Skokana, postoupená sem Kanceláří presidenta republiky, byla dnešního dne zaslána k dalšímu řízení příslušnému státnímu soudu v Praze.“

Za ministra podepsán dr. Novotný.

KIRA SKOKANOVÁ:

„Kdo by dokázal nečinně čekat – vždyť šlo o lidský život. Manželova maminka se vypravila až ke Klementu Gottwaldovi, přijal ji, ale odbyl, že jde o vojenskou věc, do které nemůže zasahovat. A já se s přemáháním donutila jít za Reicinem: Znám se s tebou a s tvou ženou dlouho, moc dlouho, Fricku, řekla jsem, řa udělám ti tedy takový návrh. Zaříd, ať můj Franta dostane místo smrti doživotí – a ať musí na Sibiř. My bez řečí půjdeme s ním. Všichni, Frantova maminka, já i děti. Dělat umíme. Však víš, že leccos jsem už v životě zažila a přetrpěla. Takhle to vyřeš, Fricku, však oni na tebe tí u soudu dají. A Franta ti už nikdy nebude moci přejít přes cestu, když ti tolik vadí. Podíval se na mne a namítl: Jo, budete si pěkně spolu... To mě naštvalo a vyjela jsem na něho: No a! Ty snad trestáš rodinu, děti, mne, babičku Skokanovou?! Co ti kdo z nás udělal?! Ušklíbl se navrhl mi: Udělej něco jiného, Kiro. Rozveď se s ním a já

ti obstarám slušný důchod i byt. Tím to u mne nadosmrtní prohrál a jak věšticí cikánka jsem mu sýčela do tváře: Jednou zavřou tebe, Fricku. Brzy! Pak ať se s tebou tvoje Jožka rozvede. Já to neudělám. Tvůj byt a tvůj důchod nechci! Tehdy jsem Reicina viděla naposledy v životě. Pak jsem jeho hlas slyšela až v rádiu, když o dva roky později vysílali proces se Slánským, Fricek byl mezi obžalovanými, na které čekala smrt a v závěrečném slovu škemral o milost. Napadlo mne v té chvíli... promiňte mi, je to trochu hloupé... prostě jsem se zamyslela nad tím, co by tomu Franta, který se mi občas smával, že jsem řízká vědma... co by asi řekl, kdyby se toho dočkal.“

SVĚDECTVÍ PLUKOVNÍKA V ZÁLOZE JOZEFA DOBROVODSKÉHO, V ČASE SLOVENSKÉHO NÁRODNÍHO POVSTÁNÍ BLÍZKÉHO SPOLUPRACOVNÍKA GENERÁLA GOLIANA A VELITELE BOJOVÉHO ÚSEKU STREČNO-MARTIN, PO OSVOBOZENÍ ČESKOSLOVENSKÉHO VOJENSKÉHO PŘIDĚLENCE V RUMUNSKU:

„Sebrali mne začátkem roku 1950, prošel jsem ‚domečkem‘ na Hradčanech a pak jsem v soudní vazbě na Pankráci čekal na proces. Na tomtéž oddělení drželi i dva mé přátelé, podplukovník Skokana a majora Šatanu. Udržovali jsme ‚telegrafické spojení‘, což spočívalo ve vyklepávání zpráv morzeovkou na stěny, a párkrát jsme měli možnost si i promluvit. Skokan byl zvláštní člověk, až do poslední chvíle optimistický. Pevně věřil, že se nám všem u soudu podaří vyvrátit každý bod těch směšných a nesmyslných obžalob – a že rovnou z porotní síně půjdeme domů. Dopadlo to jinak.

Nestydím se za to: nervově jsem se zhroutil, když mi řekli, že Skokan dostal trest smrti oběšením. Pamatuji se, že jsem tehdy doslova křičel: Když už smrt, tak proč ne zastřelit, vždyť jsme přece vojáci! Proč šibenice?! Člověk se v těžkých chvílích často stává i egoistou, a tak mne ta obłudná představa smyčky a provazu vyvedla z míry, protože mi nedlouho předtím právník naznačil, že moje trestné činy dle obžaloby splňují podstatu trojnásobné kvalifikace absolutního trestu.

Podplukovník Skokan mi potom ‚telegraficky‘ sdělil zprávu od příbuzných, že Čepička se prý u prezidenta Gottwalda zasaď o milost. Věřil tomu až do 6. října, kdy ho společně s majorem Šatanou odvedli do cel smrti v suterénu pankrácké vězeňské nemocnice.

Odtud už nebylo úniku. V duchu jsme je provázeli na té poslední cestě a pociťovali jsme hlubokou nenávisť k lidem, kteří k tomuto činu, k této vraždě, zneužili i výročí bitvy o Duklu. Dokonce také naši strážcové, aspoň ti slušní z nich, se o tom vyjadřovali s opovržením.

Skokan... Jednou jsem se mu při společném úklidu chodby svěřil s tím, že mne vojenský soud Tisova Slovenského štátu za povstaleckou činnost v nepřítomnosti odsoudil k trestu smrti provazem, zasmál se tomu a řekl: Tak vidíš, Jožko, dvakrát v životě tě to přece potkat nemůže!

Měl pravdu, dostal jsem osmnáct let - ale to už Skokan ani Šatana nebyli mezi živými, můj proces se konal zhruba měsíc po jejich popravě.

SVĚDECTVÍ JANA NEKOLY, DŮSTOJNÍKA Z POVOLÁNÍ, ODSOUZENÉHO V ROCE 1949 NA DESET LET VĚZENÍ PRO ÚDAJNOU VELEZRADU:

„Snad se toho člověka, Františka Skokana, až do konce báli, jinak si to neumím vysvětlit. Při vycházce na dvoře pankrácké věznice chodil podplukovník Skokan sám ve vnitřním kruhu, my ostatní ve vnějším. Jenomže když mukl chce, dokáže všechno. A tak jsme občas přece jen získali možnost si pohovořit a letmo si sdělit názory, případně předat zprávy ze světa za zdí.

Skokan každého povzbuzoval: Dají nám dvacet let, třeba i doživotí, to nevadí, ale provaz nedostaneme. A všichni odsud stejně za krátkou dobu půjdeme, takovýhle nesmyslný režim se přece nemůže udržet.

Jak tragický byl jeho optimismus, dozvěděli jsme se po jeho odsouzení. Jednoho dne vstoupil do naší cely dozorce, jeden z těch slušných a lidských, zavřel za sebou dveře a pak už se neovládl. Vytryskly mu slzy z očí a svěřil nám: Můj velitel z války bude zítra ráno popraven. Řekl pak i pár podrobností, sloužil prý v naší východní vojenské jednotce jako poddůstojník a po celé tažení přes Polsko a Duklu až domů mu velel podplukovník Skokan. Skvěle se prý ke svým podřízeným choval. Věřil jsem tomu, když jsem na vlastní oči viděl, jak ho zpráva o tom, co se má stát, doslova zlomila.

Dozorce mne o něco později poslal, a jistě to udělal záměrně, mýt schody k celám smrti. Za chvíli tudy vedli Františka Skokana, zřejmě k lékařské prohlídce, což byla úděsná formalita, při níž šlo jen o to, aby se pacient ve zdraví dožil blížící se popravy.

Když šel těsně kolem mne, Skokan zašeptal: Je ještě naděje? Stačil jsem říci jen slůvko: Věř!

Byl to jeden z nejotřesnějších okamžiků mého života. Do smrti budu vidět ty oči plné smutku a hrůzy nad tím, že má odejít ze života, opustit svou rodinu, na níž mu dle toho, co jsme poznali, tolik záleželo, nedokončit nic z toho, co ještě na světě učinit chtěl.“

PANÍ JOSEFA REICINOVÁ, VDOVA PO BEDŘICHU REICINOVĚ, SE PO CELÝ ŽIVOT SNAŽILA LIDEM POMÁHAT A POCTIVĚ VYCHOVÁVALA I SVÉHO SYNA

Zemřela na jaře 1990 a pár dnů před smrtí svěčila Kře Skokanové, s níž se blízce přátelila skoro půl století, to, co v sobě nosila jako tíživě bolestivé tajemství:

„Věř mi, Kiro, dělala jsem, co se dalo, ale s tím mým Fricem nebyla vůbec řeč. Kolikrát jsem ho prosila za Frantu Skokana i za jiné, odstrkoval mne a říkal, abych se nepletla do věcí, do kterých mi nic není a jimž nerozumím. Teď řeknu něco, co jsem ti ještě nepověděla. V předvečer popravy tvého muže, bylo to při slavnostní večeři na počest Dukly, jsem se po neúspěchu u Fricka vydala i za vlivným vojenským prokurátorem dr. Karlem Vašem, který by mohl – kdyby chtěl – leccos zařídit. Vyslechl mne a pak řekl:

Není o čem se bavit, soudružko Reicinová, jsou v tom vyšší, ba nejvyšší politické zájmy. Na tom už nelze nic změnit. Skokan bude ráno viset.

Zbytek té recepcce jsem potom v koutku tiše prostála a nechťelo se mi s nikým ani promluvit.“

CELA SMRTI NA PANKRÁCI, LIST PAPIŘU, ŠPATNÉ OŘEZANÁ TUŽKA

Právo sepsat dopis na rozloučenou se dodrželo, ale k adresátům se odsouzencovo sdělení dostalo až po plných čtyřech desetiletích, do té doby bylo založeno v tajném spisu. Podplukovník Skokan napsal:

„Před touto těžkou chvílí loučím se s Tebou, drahá ženo, drahá matko a děti. Sbohem, moje vlasti, ať žije svobodné a demokratické Československo. Dneska rok jsem byl na Dukle vyznamenán, dnes před šesti roky jsem na Dukle bojoval - toto je odměna za všechno. Nerad to píši, ale raději jsem tam měl tehdy padnout. Sbohem.“

KIRA SKOKANOVÁ:

„Ani na frontě jsem za ta léta nezažila tak nekonečně dlouhou noc. Babička Skokanová, Frantova nemocná maminka, byla našťestí na Moravě shánět něco k jídlu, takže ji tyhle hrozné chvíle v noci ze 6. na 7. října 1950 minuly, i když si potom pořád vyčítala, že mohla synovi aspoň trochu dodat síly...“

Vedli mne na Pankráci takovým bludištěm chodeb, sebrali mi tašku a vstoupila jsem do jasně osvětlené místnosti.

Byl tam! Seděl za stolem, z boků toho stolu se usadili ti, co měli kontrolovat každé naše slovo, pozdravila jsem svého muže a z rozpaků sáhla do kapsy kabátu pro cigaretu. Franta se podivil, že kouřím, ale ještě rychlejší byli ti chlapi kolem, okamžitě mi cigaretu sebrali.

Řekla jsem jim: Myslíte, že jsem přišla manžela otrávit?! Od toho jste tu vy. Já ho mám příliš ráda, než abych mu chtěla ublížit. Prohlédla jsem si ho, vypadal už vcelku dobře, byl oholený, účinek drog, které mu dávali, pomínil, mluvil klidně, dokonce mi skoro s úsměvem oznámil, že k poslední večeři dostal řízek a láhev piva. Začala jsem s ním mluvit rusky, čekala jsem, že mne okřiknou, ale bylo jim to teď už asi jedno.

Podepsal jsi, že máš nějakou vinu? zeptala jsem se ho. Přikývl. Po čase by člověk podepsal i přiznání, že zabil třeba deset lidí, řekl pak a naznačil, co všechno s ním dělali. Že ho dávali zmrazit do nějaké lednice, bili ho, nutili až k padnutí běhat... Půlhodina byla brzy za námi, ani ruku jsem mu nesměla podat, ani ho políbit. Jeden z dozorců mi položil dlaň na rameno, že mne odvede a zašeptal: Ani nevíte, jak mne mrzí, že zrovna dnes musím mít službu. Shodila jsem mu tu ruku: Mlčte, jste za to přece placený. Franta se ještě ohlédl a už byl konec.

Před věznicí jsme se Zdenou Šatanovou a s advokátem v té studené noci stáli až do rána. Nedokázala bych odejít, dokud byl živ, a totéž asi cítila Zdena. Pak jsme se se Zdenou vydaly k nám domů. Tři děti, které teď už neměly otce, seděly na jedné posteli, cítily, že se děje něco neobvyklého, a já věděla, že už kvůli nim musím zůstat při smyslech a zdravá. Spustila jsem hned ve dveřích: Liano, co je s vámi, snídali jste? Pípla, že ne.

Tak honem, honem, vyčurat, umýt se - už je den a v posteli nemá co kdo pohledávat...

Zdena Šatanová, která sama děti neměla, se na to nevydržela dívat a musela se jít vybrečet na chodbu.“

V TOM ŘÍJNOVÉM SOBOTNÍM RÁNU, KDY ÚČASTNÍCI HRADNÍ RECEPCE DOSPÁVALI NOC A TEPRVE V POZDĚJŠÍM ODPOLEDNÍ PŘIJALI PŘEDSTAVITELÉ MINISTERSTVA NÁRODNÍ OBRANY V ČELE S JUDR. ALEXEJEM ČEPIČKOU GRATULUJÍCÍ DELEGACE HORNÍKŮ A SVAZÁKŮ, SE NA PANKRÁCI KONALY TŘI POPRAVY

Zemřeli podplukovník Skokan, major Šatana a jeden Slovák, o jehož případu tehdy skoro nikdo nic nevěděl.

Rudé právo, sobota 7. října 1950:

„Nejvyšší soud potvrdil rozsudek státního soudu nad teroristou a vrahem Vojtěchem Lacko. Rozsudek byl dnes vykonán.“

Tři oběšení... Jen jednomu z nich popřáli aspoň ty dvě věty v novinách, zbývající dva měli být umlčeni i po smrti. Jako kdyby tu nikdy nebyli, nenarodili se a tedy ani nezemřeli.

VYPSANOU RUKOU ZAZNAMENAL ÚČETNÍ, A MOŽNÁ TO BYL OSOBNĚ VEDOUČÍ FILIÁLKY, DO ORÁMOVANÉ KOLONKY ČÍSLO OBJEDNÁVKY – 35 402, POTÉ ZAČAL VYPLŇOVAT JEDNOTLIVÉ POLOŽKY

Kremace podle třídy: 740 Kčs.

Doprava zesnulého: 40 Kčs.

Pitva: 350 Kčs.

Rakev: 753 Kčs.

Poduška (zdobená), křížek: 42 Kčs.

Celkem patnáct dílčích částek. V konečném součtu se úředník nepříjemně spletl. Původně uvedl částku 2905 Kčs, pak ji škrtnl a napsal 3015 Kčs. V té chvíli se asi zamyslel, zda by neměl účtet se záhlavím Pohřební služba hlavního města Prahy

„Co víš o době, kdy oběsili nevlastního otce tvé matky, Andreo?“ zeptala se Kira Skokanová své vnučky při jedné z jejich krátkých návštěv v Praze. „Jen moc málo, maminka o tom se mnou nechce mluvit,“ přiznala dívka z New Yorku. Kdo by se tomu divil? Dvě ženy na tomto snímku dělí tedy nejen propast generací i jejich bydlišť, ale také propast zapomnění.

přepsat, rozhodl se však, že není třeba. Však si to může každý, bude-li chtít, přepočítat.

Zkontroloval ještě údaje o zemřelém, předepsané na blanke tu psacím strojem.

Takže jméno: František Skokan.

Povolání: Pplk. v činné službě.

Narozen 12. 10. 1912.

Zemřel 7. 10. 1950 v 7.30 hodin, místo úmrtí: Pankrác.

Kremace dne 13. října 1950.

Proboha, toho člověka spálíme den po jeho osmatřicátých narozeninách, napadlo úředníka, ale ani tím si příliš dlouho nelámal hlavu, takových náhod přece život přináší... Připsal datum vystavení účtu – 9. říjen 1950, vložil blankety do obálky a nadepsal jí: Kira Skokanová, Badenihů 2, Praha VII.

Tak – a hotovo. Protáhl se v zádech, a protože nadešel čas svačiny, sáhl po kávě a novinách. Už v nich psali zase o jiných věcech, než o Dukle a Dnu československé armády, který se tehdy, v padesátém roce, slavil poprvé a tedy nadmíru důkladně. Kromě všeho jiného i tuplovanou popravou dvou vojáků právě od Dukly.

ÚTRŽKY ZE ŽIVOTOPISU:

...v lednu 1969 byl Skokan po několika předchozích neúspěšných pokusech rehabilitován, obvinění vůči němu po podrobné analýze prohlášena za neprokázaná a uměle zinscenovaná, zhruba v téže době ho posmrtně povýšili na plukovníka...

...na podzim roku 1990 obdržel František Skokan od prezidenta republiky Václava Havla hodnost generála - in memoriam...

„CO K TOMU ODE MNE CHCEŠ SLYŠET, MAMI?“

Takhle se v New Worku na Second Avenue vyjádřila majitelka Cafe Andruska paní Liana Krkwoodová-Skokanová, když jí její matka zprávu o otcově posmrtném ocenění telefonem sdělila. A Kira Skokanová, vdova po dvou mužích-vojácích, kteří zemřeli násilnou smrtí, jeden z nich v čestném boji a druhý – byť si v posledních chvílích života v duchu s Jiřím Wolkerem také přál raději padnout – na šibenici, poté v Praze na Spořilově, kde už jí zbývalo jen necelých osm let života (zemřela 14. července 1998), jen bezmocně pokrčila rameny.

Evropský osud...?

Foto autor a jeho archiv